

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1787

1788

1789

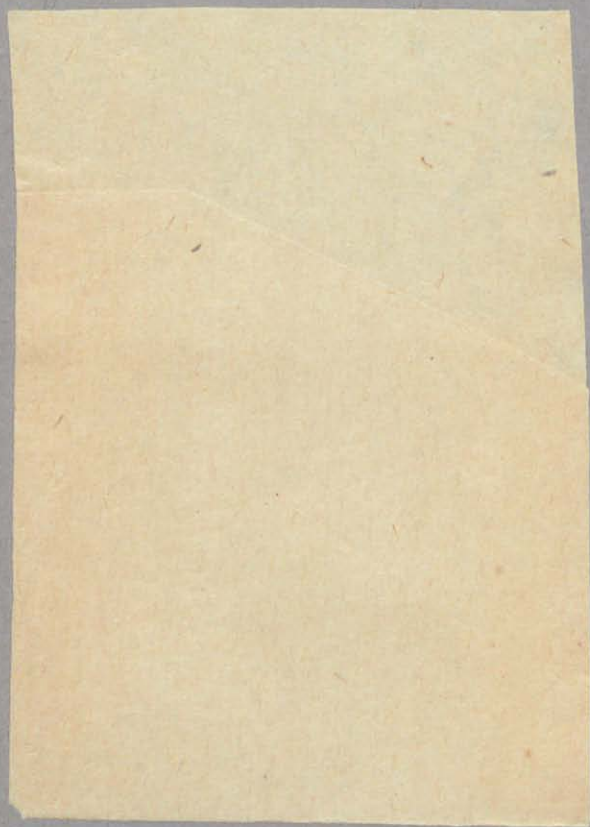
1790

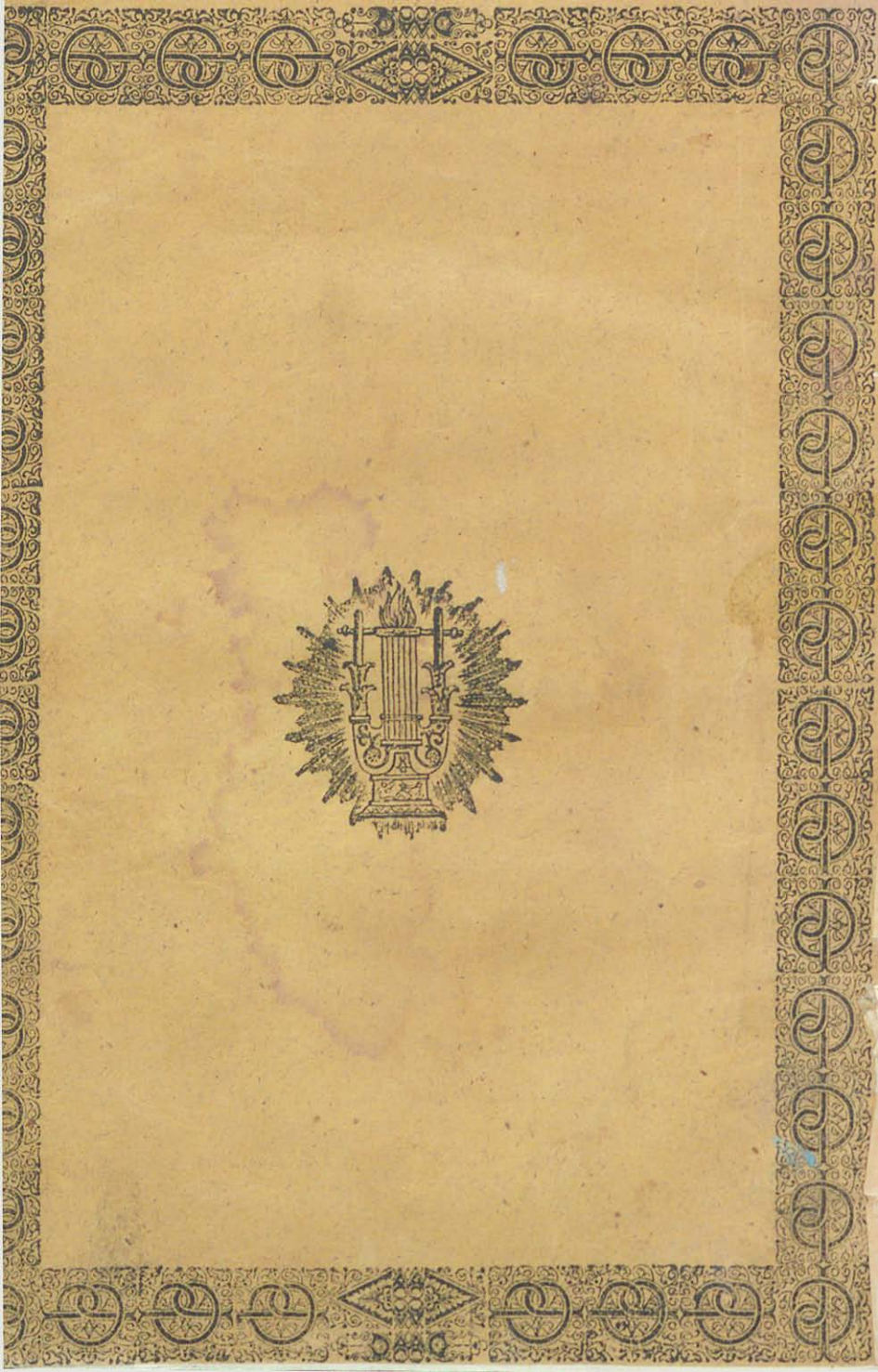
1791

1792

84

F-96

44

ԱՐԻՋՐՊԱՏ:

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ:

3 արար

ՅՕՐԻՆԵԱՅ,

Պ. ՍԱՐԳԻՍ Տ. ՄԱՐԳԱՐ ՎԱՆԱՆԳԵՑԵԱՆ:

ԱՌԱՏԱԶԵՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԵԺԱՅԱՐԳ ԵՒ ԱԶԳԱՍԻՐ
ԳՐԻԳՈՐ ԱՂԱՅԻ ԳԵԼԳՐԱՐՃԵԱՆ:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Հ. ԳԱՅՕԼԻ:

1858

2. 1. 1887
 I have the pleasure
 to inform you
 that the
 same has been
 forwarded to you
 by the
 express of the
 1st inst.

7887-57

✓

Քրիստոսի և ազգասեր Ղարեգոյ աղայ Քեհրեպարճեան

Բարենախանյ Տէր :

Քրիստոսի իրատանիւնը լուսաւորեալ ազգաց մեջ
Բարեբերութեանց զբայ եղած խնամքները և հոգաբարձու-
թիւնները, և այս նիւթոյս զբայ ունեցած մեծ համակրու-
թիւններն՝ զգալէ յայտարար մըն է այս ազգասիրան արհես-
տին ուսմանց և Բարեբերութեանց նպաստաւոր ըլլալուն,
զորն որ օր ըստ օրէ սուր անիւն հասարակութեան ծայրը հաս-
ցընելու հաշտարին : Բայց գոհացողի է որեւէ, Ազ-
գայնոց մեծագոյն և լուսաւորեալ մասին մանասանը այս
զերքն արարող մեջ ատանչնակի ըրած համ ընելու սիրով
զատուած քանի մը նախակրթական սիլեքներն . որոց մէկ
քանիսն ալ արդէն էս իսկ ներկայ գործուած, և զնրեմք
քանակներու պատիւը ունեցած է : Արանի ըն որպէս
հարելէ է շարք ծագելը այն Հայկական աստիճան օր .
որով և Ազն ալ մանասար Թարգման մը, ուսումնական
որեւորաններու խումբ մը, և ազգային զեմ որեւորաններ
ներկայացնելու ժամատելն մեջոյր սրանայր :

Քանանակը հարելէ է որ զմեզ մեր ժամատին հասցընէ :
Ուստի այս յոսարքիլ համազմամբ, Ազգասեր որեր, էս
էմ հոգմանէս սիլեքնալու մը ընելու համար, արդէն շարք
ժամանակ չկայ որ ըստ հարեացաւ երկու Բարեբերութեան
պատրաստած էն . (Բայ ի Բարեբերութեանց) որոց աստ-

Քննը և երկրորդը արդէն Ալեմուշոտ Ազգասերի մը ար-
 քեամբ ճամլոյն յանշնո-ած էն . Բայց և սոյն այս երրորդ
ՄԱՅՐԳԱՍ ողբերգո-վեանս Չեր Մեծարգոյ Ազ-
 գասերո-վեակը ընդո-նո-կը , և զայն Չեր արքեամբ և
 Ժաբի-տ արդարեւ ասու- սիրայօժար ժափատնիդ , ասե-
 լորդէ ըսել լի Ժանի^ն խրատոյց և Ժազուլըրո-վեան պիտի
 զըլայ նոսաստիս , այս շարասկար ոսոսմօ յե-տէս Եկածին
 լափ արդի-նասրելո- համար դե- ո-րիչ նորանոր ժոր-
 յեր աս ընելո- :

Պատի այն Ժազուլի յոսո՞վ լի էնչպէս որ մեր այս
 ընչն նո-երը արգաստիւսար ընդո-նեցատ զայն արդարեւ
 ասու- Ժոլիլի ժափատով , նոյնպէս Ազգայնիտ աս պիտի
 ընդո-նին ասելի արո-ղըն արտին նայելով Ժան լի արո-ս-
 Ժին զափո-ն . համ և ճամ հանդերչ հասաստելօտ անասմա-
 հան յարգանասոյս . և խորին ընդհասարար :

ՉԵՐԳ ԲԱՐԵՆԱՒԱՆՉ ԱԶՆՈՒՈՒԹԵԱՆ
 ԽՈՆԱՐՀ ԾԱՌԱՅ

Պ. Սարգիս Տ. Մարգար Վանանդեցեան :

ՄԻՆԻՍՏԵՐՆԵՐ:

ՈՂԲԵՐԳՆԻԹԻԻՆ:

Ա Ն Ա Ի Ն Բ

- ՄԻՆԻՍՏԵՐՆԵՐ . Վերոպր Տիգրանայ , և իշխան Պոնտոսի :
- ՓԱՌՆԱԿԷՍ . Ուրի Մինիստրատայ :
- ՄԻՆԻՍՏԵՐՆԵՐ . } Մինիստրատայ աղջիկները :
- ՆԻՍՍԱ . }
- ԶԱՀԲԱ . }
- ՓԱՌՆԱԿԷՍ . }
- ԱՐՏԱՇԱՄԱ . Մինիստրատայ կինը :
- ՍՈՂՈՄԷՆ . Հարձը :
- ԱՏՏԻՂԻՈՍ . Հոտլմայեցի Ծերակուտի անդամ :
- ԱՐՇԱԿԷՍ . Օգորագլուխ Մինիստրատայ :
- ՄԻՆԻՍՏԵՐՆԵՐ . Պալատական :
- ԶԱՐԷՀ . Ստորին պալատական :
- ԱՐՏԱՇԱՄԱ . Օգորագլուխ Տորեղոր աղջիկը :
- ՏԻՄՈԹ . Բժիշկ :
- ԱՐՏԱՇԱՄԱ . Ընձնապահ պաշտօնակալ Մինիստրատայ :
- ՀՐԱՉԵԱՅ . Ղահիճ :
- ԲԻՏԻՏՈՍ . Ղաղղղացի զորական :
- Օլիտուորներ պահապաններ և այլն :

Երանան ապրտաաթը կապարալիկայ Կոլերէ Է , Լերձերը
Պոնտոսի Կէլ :

ԱՐԱՐԱՒԻ ԱՅ ԵՍ:

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա:

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Ձ Մ Ի Դ Ա Շ Տ Ը:

Սինդրատար և Արագոտան զբանին մեջ, և երկու պահապանները թե՛ մը հետոս ինչ կենան: Սինդրատար սեղանի մը զբայ նորած ինչ քործէ, և Արագոտան ուրիշ զբայ:

ՄԻՆԴՐԴԱՏ. Արագոտան, այս նամակը որ մեծն Տիգրանայ կը ղըկեմ, քու վրայօքդ շատ գովութիւններ կը պարունակէ, և կը յուսամ որ անկից ալ արժանի վարձատրութիւն մը կը գտնես:

ԱՐԱԳՈՏԱՆ. Տէր իմ, եթէ հզօր թագաւորէ մը և անոր հմուտ ու քաջութեղն սպարապետէն վարձատրուելու արժանաւորութիւնը ունենայի, յիրաւի մեծ անհամբերութեամբ պիտի սպասէի նոյն պատուոյ: Իայց հիմա եթէ ըրած և ընելիք գործերս ունեցած պարտաւորութեանս հետ բաղդատելու ըլլաք, հաւաստի՛ եղիք տէր իմ, այնպիսի գործ մը պիտի չ'կրնաք գտնել որ պարտաւորութենէս աւելի ըլլայ, հետեւաբար վարձատրութեան ալ արժանի:

ՄԻՆԴՐԴԱՏ. Արագոտան, կ'ըսեն թէ Արշակունի լեզուները գրաւող կ'ըլլան, ստոյգ է:

ԱՐԱԳՈՏԱՆ. Ղշմարտախօս լեզուները միշտ գրաւող կ'ըլլան, տէր իմ:

ՄԻՆԴՐԴԱՏ. (Ուրիշ զբայ ելնելով սուր ինչ փայտայէ) Ստոյգ է: Իայց դուն ապահով եղի՛ր որ Միհրդատ իրեն հաւատարիմ ծառայողները անվարձ չը թողուր:

ԱՐԱԳՈՏԱՆ. Արդէն այդ ազնիւ խօսակցութիւնը ինծի համար վարձատրութիւն մ'է:

ՄԻՆԴՐԴԱՏ. Արագոտան. փոխէ այդ Արշակունի գրաւիչ լեզուիդ ընթացքը:

ԱՐԱԳՈՏՆ . Տէր իմ, լեզուէս աւելի փոփոխութեան կարօտ բան մը կը կրեմ :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Եւ ի՞նչ է :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Ընունս :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Ընունդ վրայ պէտք չես գանգատիլ :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Եղջնպէս ալ լեզուէս ուրեմն : Բայց ես կ'ըսեմ որ եթէ վերստին ծնանիլ չնար ըլլար, շատ երջանիկ պիտի ըլլայի անունս Միհրդատ դնել տալով :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Հա՛, հա՛, հա՛, յիրաւի այդ լեզուովդ մարդս շատ կը զուարճացնես : Ինչո՞ւ համար այդ կերպ լեզու մը ես ալ չեմ կրեր :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Ինչո՞ւ համար այդ կերպ անուն մը ես ալ չեմ կրեր :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Բարի . զքեզ Միհրդատ Արագոտն կը կանչեմ ասկէց վերջը . բայց դուն ալ քու լեզուդ իմ վրաս փոխադրել պէտք ես :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Եւ ես առանց լեզուի մնամ :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Հա՛, հա՛, հա՛ :

ԱՐԱԳՈՏՆ . (Ուրեմն վեր վերջընելով) Ի՞նչ զարմանալի բան . քսան երկու լեզու ունեցողը* միայն մէկ լեզուի մը հարկաւորութիւն կրնայ ունենալ :

ՄԻՀՐԴԱՏ . (Խնդալով) Բայց իմ բոլոր ունեցածս լեզուներուն մէջ ատանկ մէկ հատ մը ստուգիւ չ'գտնուիր :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Ուրեմն ըսել կ'ուզէք թէ արմատէն կտրուելու արժանի լեզու մ'է :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Ինչո՞ւ :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Հապա քսան երկու ընտրեալ լեզուներու մէջ չ'գտնուող և անոնց բարի յատկութիւնները չ'ունեցող լեզուն անշուշտ գէշ լեզու մը կ'ըլլայ . հետևաբար խելու արժանի :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Յիրաւի այսօր զիս շատ զուարճացուցիր . Արագոտն, հիմա կ'ուզեմ քիչ մը հանգստանալ . և դուն այս նամակը մէկուն յանձնէ որպէսզի մեծն Տիգրանայ ձեռքը հասնի . անկէց վերջը պահապանաց պատուիրէ աղէկ զգուշութիւն ընել : Օգորքերը անհոգ չ'կենան . որովհետև Տրիարիոս

*Վրասն թէ Միհրդատ 22 տարեկը լեզուներով կը խօսէր :

Թէպէտ և յաղթուելով ետ քաշուեցաւ, բայց
ապահով եմ որ դարձեալ վրանիս կը յարձակի
մինչև բոլորովին ցրուիլը : Արդէն գիշերը վրայ
հասած է. զօրքերուն հանգստանալու հրաման
տուր, պահապանները թշնամեաց բանակը աղէկ
դիտեն :

- ԱՐԱԳՈՏՆ . Ընտ աղէկ տէր իմ . անհոգ եղիլը :
- ՄԻՀՐԳԱՏ . Եղջնպէս վրանիս առջևի պահապանները չ'մոռնաս :
- ԱՐԱԳՈՏՆ . Ես անձամբ կը հսկեմ :
- ՄԻՀՐԳԱՏ . Ուրեմն գիշեր բարի :
- ԱՐԱԳՈՏՆ . Բարի հանգստութիւն . տէր իմ :

(Արարատ վրանին ներսը կը մտնէ)

Ես ալ երթամ տուած պատուէրները կատարեմ .
ի՞նչ վեհանձն ողի մը ունի . հետը խօսեցածս
ժամանակ չեմ ուզեր քովէն ղատուիլ : Երթամ
շուտով ընդունածս հրամանները կատարեմ ու
գամ պահպանութիւն ընեմ վրանին առջև :

(Արարատի կը մտնէ)

- (Ղարաբաղ)
- Պաշտօնակալներ, հարիւրապետներ . պահապան-
ները փոխուին, դունդերուն հրաման տուէք զին-
եալ հանգստանալու :

(Փողերը կը լաւանեն)

Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն Բ :

ՈՒԹ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐ ԶԻՆԵԱԼ ՏԱՄԱՊԵՏԻ ՄԸ ՀԵՏ ԿԸ ՄՏՆԵՆ :

ՏԱՄԱՊԵՏ . Կայ :

(Պահապանները կը կայեն, Տամապետը անոնցմէ երկու-
քը վրանին երկու կողմը կը կայնեցընէ, միւս եր-
կուսին ալ կողմնակէ վեր վար կը գտնէ : Աւջի պա-
հապանները մեղաք չ'տրին հետ կը միանան :)

Երթուն հսկեցէք . սպարապետին հանգստութիւնը
խանգարող արգելք մը չը տար :

(Միտս պահուպանաց դատանալով)

Յառաջ 'ի յաջ :

(Տեսարանին աջ կողմին կեննեն :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Կ'երևայ թէ տէրերնիս կըննչէ :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Ը, յո՛ . խորթայու ձայնը կ'առնո՛ւս :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Թէպէտ և տարիքը առած է, բայց ի՛նչ աշխոյժ ու վեհ կերպարանք մ'ունի . իրաւամբ խօսեցաւ այն Հոովմայեցի գերի բռնուած զինուորը թէ, Հոովմայեցիք պատերազմի դաշտին վրայ ինչ ատեն Միհրդատայ դէմքը տեսնէին սրտերնին կը դողար :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Բայց իր զօրաց հետ ալ ի՛նչպէս անուշութեամբ կը վարուի : Ար յիշեմ անգամ մը ինչ ատեն Հոովմայեցւոց դէմ պատերազմ կուտոր . գիշեր մը դարձեալ իմ կարգս եկաւ անոր վրանին բոլորաբը հսկելու, ուստի կէս գիշեր ժամանակ ինչ ատեն վրանէն դուրս ելնելով՝ մէկ քանի ընկերներովս զիս ոտքի վրայ կայնած տեսաւ . ներեցէք, բարեկամներ, ըսաւ, որ ձեր հանգըստութեան արգելք կ'ըլլամ, որովհետև երիտասարդութիւնը ժամանակին քնանալ կ'ուզէ, բայց, յաւելցուց . պատերազմէն վերջը զձեզ անվարձ չեմ թողուր : Աւ իրօք հեռուեալ օրը Հոովմայեցւոց վրայ փառաւոր յաղթութիւն մը ընելով՝ մեզի հարիւրական դահեկան բաշխեց :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Ըսանկ վեհանձնական գործեր շատ բրած ունի : Հոովմայեցիք կը պարծին թէ իրենց զօրապետները աւելի հարուստ և առատաձեռն են . կը յիշո՛ս անգամ մը՝ ինչ ատեն Միհրդատ տէրերնիս Լեսբացւոց ձեռքէն Ակուիլոս Մանիոս Հոովմայեցի իշխանը առնելով՝ անոր շատ կերպ նեղութիւններ տալէն վերջը, ոսկի հայեցնելով կոկորդէն վար լեցնել տուաւ, իմացնել ուզելով թէ Հայերը Հոովմայեցիներէն աւելի հարուստ և աւելի առատաձեռն են :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Ը, յո՛ , այո՛ , Պերգամոնի մէջ, և Հոովմայեցիք սաստիկ բարեկանալով դարձեալ պատերազմ հրա-

տարակեցին, բայց չարաչար յաղթուելով ցի-
րուցան եղան :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Որովհետև մեզի անանկ մէկ զօրապետ մը կը հրա-
մայէ, որ եթէ բոլոր Հռովմայեցիք զօրապետ
դառնան, դարձեալ ընելու գործերնին չարա-
չար յաղթուելով ցիրուցան փախչին է :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Բայց շիտակը ըսելու համար Հռովմայեցիք ալ ա-
ղէկ կը պատերազմին :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Չեմ ըսեր թէ գէշ կը պատերազմին, բայց մեզի
հետ հաւասար չեն կրնար ըլլալ :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Ընտարակոյս չէ :

Գ ՊԱՀԱՊԱՆ . Ոտքի մը ձայն կը լսեմ :

Դ ՊԱՀԱՊԱՆ . Օգուշուեթիւն :

(Երբ որ այլոց պահապանները նիզակնին բռնած էլէպոյնն :)

(Երաճոյսն էլ մտնէ :)

ԱՐԱԳՈՏՆ . Տէրերնիս կը ննջէ :

Գ ՊԱՀԱՊԱՆ . Այ՛՛՛ :

(Երաճոյսն յառաջ կու գայ :)

ԱՐԱԳՈՏՆ . (Ե. Պահապանն) Բարեկամ, միւս պահապան-
ները փոխուեցան :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Այ՛՛՛ պարոն :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Բարի, շուկ մը չ'հանէք, արթուն կենաք : Իսկ
ես քանի գիշեր է անքուն կենալով քիչ մը սա
ժայռիս վրայ հանգստանալ կ'ուզեմ :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Ընտ աղէկ պարոն, անհոգ եղիք :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Թէպէտ ինձ ալ հարկ էր սպասել, բայց աղէկ
գիտէք որ քանի գիշեր է գլուխս վար դրած
չեմ. ուստի կ'աղաչեմ որ ձեր պարտաւորութեան
մէջ արթուն կենաք : Արդէն կէս գիշեր երկու
ժամ անցած է :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Ապահով եղիք պարոն, տէրերնիս արթնցած ժա-
մանակ զմեզ ոտքի վրայ պիտի գտնէ :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Ուրեմն հանգիստ սրտով կը պառկիմ :

(Վեղարդը էլ հանէ գլխուսն ու զ էլ դնէ, նոյնպէս վա-
հանը ու նիզակը, և գլուխը ժայռի մը վրայ դնէ-
լով էլ ննջէ :)

Ճայռերու վրայ մարդս աւելի հանգիստ կը քնա-

նայ, քան թէ փափուկ և կակուղ անկողիններու մէջ :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Լուծիւնը կարծես թէ աւելի սաստկացաւ, ետեք նայէ անգամ մը ի՞նչ սոսկալի մութ է :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Կարծես թէ բոլոր աշխարհիս վրայ սև քոյ մը ծածկուեր է : Երազոտն ալ սկսաւ խորունկ քնոյ մէջ մտնել :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Իրաւունք ունի, որովհետև սպարապետին քովէն ամէնեւին չ'զատուիր, գիշեր ցերեկ, պատերազմի և խաղաղութեան մէջ միշտ հետն է, և հարկաւ շատ կը յոգնի :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Բայց Միհրդատ ալ ի՞նչպէս շատ կը սիրէ զայն :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Ընչուշտ անանկ հաւատարիմ անձը կը սիրուի :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Կը յուսամ որ մենք ալ Միհրդատայ օր մը ասանկ սիրելի ըլլանք :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Ինչո՞ւ չէ, քանի որ իրեն հաւատարիմ ծառայութիւն ընենք :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Ես ալ գոնէ հարիւրապետ մը ըլլալու շատ փափաք ունիմ, որպէս զի իմ իշխանութեանս տակ եղող զինուորները աղէկ կառավարեմ :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Ժամանակը ի՞նչ ըրած չէ որ ազ պիտի չ'ընէ, բայց կարծեմ գիշերուան մեծ մասը անցաւ : Ընանկ կ'երևայ. կը կարծես որ դարձեալ պատերազմ ընենք :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Ընչուշտ, եթէ զօրապետին միտքը պատերազմիլ չ'ըլլայ, ինչո՞ւ համար զօրքերը դաշտերուն վրայ պիտի հանգստացընէ :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Տեսնենք : (Կը լսեն :)

(Ղաւարեն աղաղակ, Բեֆուի, փող :)

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Ըս ի՞նչ է :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Պատերազմի նշան :

(Երազոտն յանկարծ կ'արթննայ ու նիզակը ասնելով դէպի ի դուռն էլ ըսէ : Վայելոյ պահապանները ներքէն լսած պատրաստ էլ կ'ենան, վրանին գովէ պահապաններն ալ նիզակին ուղղած էլ կ'ենան :)

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . Երգեօք իմաց տանք, պատերազմի նշան է :

(Ղաւարեն մի և նոյն յայնը : Սիմբաթաթ կ'ենէ :)

ՄԻՀՐԴԱՏ. Ի՞նչ ձայն է ան, բարեկամներ :
Բ ՊԱՀԱՊԱՆ. Տէր իմ, պատերազմի նշան է :
(Արագոյն ինձ հասնէ :)

ԱՐԱԳՈՏՆ. Տէր իմ, Տրիարիոս վրանիս կը յարձակի, պատերազմի նշանը տրուած է :

ՄԻՀՐԴԱՏ. Ե՛տ բարի, պատուիրէ՛ ամէնքնին ալ պատրաստուին :
(Սկզբնապէս վրանը ինձ հասնէ :)

ԱՐԱԳՈՏՆ. (Դարտէն) Ա՛մէն մարդ զինաւորի՛, պատերազմի նշանը տրուելուն պէս պատրաստ ըլլան ձեր նտերը թշնամւոյն սիրտը մանելու. գունդերը կազմուի՛ն :

(Արագոյն վերստին ինձ հասնէ :)

ԱՐԱԳՈՏՆ. Դեռ չլուսցած պատերազմի նշանը տալ, Տիմա, Տիմա այդ յանդգնութեան պատիժը կ'առնուք :

(Սկզբնապէս զինեալ վրանին կ'եննէ :)

Տէր իմ, պատուէրնիդ կատարեցի :

ՄԻՀՐԴԱՏ. Պատրաստ են զօրքերը :

ԱՐԱԳՈՏՆ. Ա՛յո՛ անք :

ՄԻՀՐԴԱՏ. Ո՛ւր է ձիս :

ԱՐԱԳՈՏՆ. Հո՛ս է :

ՄԻՀՐԴԱՏ. Բարի ուրեմն :

(Սկզբնապէս պահապաններով ինձ հասնէ, դարտէն երաժշտութիւն : Օգորտերը տեսարանին ետեւէն կ'անցնեն :)

(Դարտէն) Գունդերը կազմուի՛ն :

(Բանի մը տեղէն ինձ հասնէ : Արագոյն աղեղը ինձ տեսնուած ժայռի մը ետեւէն կ'անցնէ :)

Յառաջ, յառաջ :

(Բանի մը տեղէն ինձ հասնէ :)

ԱՐԱԳՈՏՆ. Թռչուն ըլլաք փախչիք դարձեալ նէտս ետեւէդ պիտի հասնի :

(Ուրիշ մ'ալ ինձ հասնէ, ու նիզակը ստնով յարաջ ինձ զողէ :)

- ՄԻՀՐԴԱՏ . Պաշարեցէք, հոտ, յառանջ, յառանջ :
 ԱՐԱԳՈՏՆ . () գնուածիւն Միհրդատայ :
 (Այլեւ՛ յեւսարանէն անյայտ ի՛նչու)
 ԱՐՀԱԿԷՍ . (Գոհուն) . Օջրերը ետ քաշուին, դադրին պատերազմելէ :

ՏԵՍԱՐԱՆ Դ .

ԱՐՀԱԿԷՍ ՏԻՄՈԹ ԵՒ ՄԻՀՐԴԱՏ ԱԶԴԻՐ ԿԱԳԱԾ ՈՒ ԱՐԱԳՈՏԻՆ ԿՐԹՆԱԾ ԿՐ ՄՏԵՆ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐՈՎ :

- ՏԻՄՈԹ . Տէր իմ , աղէկ կ'ընէք թէ որ վրաննուդ մէջ քիչ մը հանգստանալու ըլլաք . որպէս զի վէրքերնիդ դարմանեմ :
 ՄԻՀՐԴԱՏ . Շատ գեշ կը ցաւի . Տիմոթ :
 ՏԻՄՈԹ . Այն ցաւը հիմայ կ'անհետանայ տեր իմ . միայն թէ քիչ մը վրանին մէջ հանգստացիր :
 ՄԻՀՐԴԱՏ . Ի այց պատերազմը շարունակեն . թշնամին բոլորովին հալածեն :
 ԱՐԱԳՈՏՆ . Տէր իմ . անհոգ եղիք :
 ՄԻՀՐԴԱՏ . Արշակէս . այս վէրքը ինձի շատ սուղի նստաւ . պէտք էր յաղթութիւնը բոլորովին ընելէն վերջը այս վէրքը առնուէ : — Ա՛յլ բա՛ղդ , ինչո՞ւ հաճար քու տուածդ փառքերուն և ուրախութիւններուն մէջ դառնութիւն մ'ալ կը խառնես , եթէ կ'ուզես որ այս պատերազմի փառաւոր դաշտին վրայ քու շնորհածդ փառքերուն հետ մէկտեղ իմ կեանքս ալ վերջացնես , եթէ կ'ուզես որ Հռովմայեցոց սրտերուն մէջէն Միհրդատայ վախը բոլորովին փարատես , ուրեմն չ'ուտ ըրէ , կատարէ՛ կամքդ . ասիկայ ինձի վախ մը չ'պատճառէր , մանաւանդ թէ քու տուածդ պատիւներուն վրայ ուրիշ մ'ալ կ'աւելցնես , և իմ հայրենակցացս բերնէն այս պատուաւոր խօսքերը արտասանել կու

տաս, թէ Միհրդատ քաջութեամբ թշնամեաց հետ պատերազմելով կը յաղթէ ու կը մեռնի : — Տիմօթ, եթէ վերքս մահացու է, մի պահէր, խօսէ՛ յայտնապէս, որ ես ալ իմ վերջին խօսքերս արտասանեմ :

ՏԻՄՕԹ .
ՄԻՀՐԴԱՏ .

Չէ՛ տէր իմ, ամենևին վախ մի՛ ունենայք : Ալ ինչ չունիմ, բայց եթէ մահացու է՛ շիտակը խօսէ, որպէս զի այս յաղթութեան ասպարիզէն ընտանեացս իմ վերջին ու յաւիտենական հրաժարականս տամ . խօսէ՛ շիտակը Տիմօթ :

ՏԻՄՕԹ .

Տէ՛ր իմ . ստուգիւ վերքերնիդ ծանր է . բայց չէ՛ թէ վտանգաւոր . հաճեցէ՛ք ձեր վրանին մեջ հանգստանալու, ու ես պիտի աշխատիմ որչափ որ կարելի է շուտով աղէկցնելու :

ՄԻՀՐԴԱՏ .

(Արաբոսին կրննա՞ք դէպ ՚ի վրանը երևալով) Արշակէս, զորաց կառավարութեան աղէկ հոգ տանիս . իմ վերաւորիլս անոնց չ'իմացնէք :

ԱՐՇԱԿԷՍ .

Անհոգ եղէք . տէր իմ :

(Սինրդատ և Տիմօթ վրանը կը մտնեն :)

Արթամ զորաց քով . երանի՛ թէ դէշ հետևութիւն մը չ'ունենար :

(Կրօնէնէն :)

ԱՐԱԳՈՏԵՆ .

Աղէ՛կ յանդգնութիւն . . . Միհրդատայ վրայ սուր վերցնելու համարձակի . բայց ինքն ալ կտոր կտոր եղաւ : Աթէ քիչ մ'ալ առաջ հասնէի՛ անշուշտ չէի թողուր որ հաստաբազուկ սպարապետի մը հարուած տալու յանդգնութիւնը ունենայ . բայց ինչ և իցէ . (Իսաղոյնը ցոյցնելով) Թէպէտ զինքը չէի ճանչնար, գոնէ անոր խրոխտ արիւնը դաշոյնիս վրայ դրոշմեցի . և դարձեալ կ'երգնում, որ եթէ մէկը Միհրդատայ վրայ սուր վերցնելու յանդգնի, այս դաշոյնս անոր անարգ սիրտը մանելով պիտի խէզ զայն :

(Տիմօթ կ'ենէ վրանէն :)

Ինչպէս եղաւ . պարոն բժիշկ :

ՏԻՄՕԹ .
ԱՐԱԳՈՏՆ .
ՏԻՄՕԹ .

Աղէկ վիճակի մէջ է :

Ուրեմն վտանգաւոր չէ վէրքը :

Չէ ամենևին : Աղէկ կ'ընէք թէ որ քիչ մը քովը
երթալու բլաք . որովհետև առանձին է և ձեզմէ
կ'ախորժի :

ԱՐԱԳՈՏՆ .

Շատ աղէկ . ասկէց հաճելի գործ մը չը կրնար ըլ-
լալ ինծի համար :

(Արտնը կը հօռնէ :)

ՏԻՄՕԹ .

Աղբը որ բաւական վերաւորուած է , կ'ապելու
ժամանակ և ոչ անգամ շող կ'մը հաննց . և
կ'ուզէ այս վիճակին մէջ դարձեալ պատերազմի .
ասանկ անվիհեր ու քաջ սիրտ ունեցող անձ մը
երբէք տեսած չ'ունիմ ես : Այսու արիւն կը
կրէ իր ազնիւ երակներուն մէջ . մահուանէ
չ'վախնար . դիպուածական վշտերը բանի տեղ
չ'դնէր . և շատ անգամ պատերազմի մէջ իր
զինուորներէն մէկը տեսնէ որ վերաւորուած է ,
անձամբ անոր վէրքը կ'երթայ կը կ'ապէ . բարե-
կամօրէն կը խօսի հետը . քաջախրուածիւններ
կ'ուտայ : Ատնը ամենազնիւ բնութեան մը շնաշ-
խարհիկ յատկութիւններն են : Թող պարծի Հա-
յաստան , որ այս դարուս մէջ ասանկ երեւելի դիւ-
ցազն մը աշխարհիս ցոյց տուաւ . թող պարծի ի-
րաւաւմբ , որ Հոռովմայեցւոց սրտերուն մէջ մարած
վախը՝ Միհրդատայ ձեռքով նորէն արծարծեց : —
Հոռովմայեցիք . մի կ'արծէք որ Հայաստանի կրնաք
յաղթել . քանի որ յաղթաբաղուկ Միհրդատ
իր սպորասուր սուրը զՀայաստան պաշտպանելու
համար կը տարածէ , անհնար է ձեզ անոր վնաս
մը հասցնել . քանի որ քաջազօր Միհրդատ այս
աշխարհիս վրայ կը շնչէ , ձեզի ուրիշ բան չ'մնար
ընել , բայց եթէ ջարդուիլ , փախչիլ , հաշ-
տութիւն ընել և բարեկամանալ : Գուք ամէն
անյաղող պատերազմէն վերջը զօրապետնիդ կը
փոխէք , բայց ես կ'ըսեմ որ յանցանքը զօր-
պետներնուդ վրայ չէ . եթէ ձեր քովը ասիկայ
յանցանք կը սեպուի , ուրեմն յանցանքը Հա-

յատան Աշ աշխարհին է որ սյսպիսի յաղթող
արիւն կրող անձ մը ձեղի երեցուց : Ըստ
մայեցիք , եթէ ձեր բոլոր ժողովուրդը իբրև զօ-
րապետ Հայոց դեմ պատերազմի զրկէք , դար-
ձեալ ապահով եղիք որ անոնց չէք կրնար յաղ-
թել . քանի որ այս սէրը , միաբանութիւնը և
յժը անոնց քով կը գտնուի :

(Արեւոտայ և Արաբոտայ վրանէն Գոստա Կ'նէնէն :)

ՄԻՀՐԻԱՏ . Ի՞նչպէս էք , տէր իմ . ցաւը անհետացա՛ւ :
ԱՅ՞ . շատ գոհ եմ : — Պատերազմը կը շարու-
նակէն կոր . Արաբոտան :

ԱՐԱԳՈՏԵՆ . Չէ . տէր իմ . զօրքերը ետ քաշուեցան :
ՄԻՀՐԻԱՏ . Եւ ինչո՞ւ . լսուած ման է որ մէկ անձի մը համար
պատերազմը ետ ձգուի :

ԱՐԱԳՈՏԵՆ . Տէր իմ . անանկ անձի մը կեանքը բիւրաւոր պա-
տերազմներու արժողութիւնը ունի :

ՄԻՀՐԻԱՏ . Բայց չէի ուզեր , Արաբոտան . որ մէկ վերքի մը հա-
մար ձեռք ձգուած յաղթութիւնը կորսուի :

ԱՐԱԳՈՏԵՆ . Տէր իմ . յաղթութիւնը տակաւին կրնայ ձեռք
բերուիլ :

ՄԻՀՐԻԱՏ . Ուրեմն շուտով պատերազմի նշան տուր :
ԱՐԱԳՈՏԵՆ . Ե՛րբ ատ աղէկ . տէր իմ :

(Արաբոտայ և Արեւոտայ :)

ՄԻՀՐԻԱՏ . Ե՛նորհակալ եմ քեզմէ , Տիմոթ . որ իմ վերքս
քիչ ժամանակուան մէջ առողջացուցիր , որպէս
զի յաղթութիւնը անորոշ չ'մնայ :

ՏԻՄՕԹ . Բայց դեռ զգուշութեան կարօտութիւն ունի տէր
իմ . վրաննուդ մէջ քիչ մը հանգստանալ պէտք
էք :

ՄԻՀՐԻԱՏ . Ա՛յրանիս մէջ հանգստութիւն չեմ կրնար ունենալ
Տիմոթ . բայց պատերազմի դաշտին վրայ աղատ
օգը չնշելով թողորովին կը հանգստանամ ու կ'ա-
ռողջանամ : Վիտցած ըլլաս Տիմոթ . որ մէկ
ոչինչ վերքի մը համար հայրենեացս օգուտը չեմ
ուզեր ոտքի տակ առնուլ , և ասիկայ է կար-
ծեմ հայրենասիրի մը արժանի գործը : Եթէ

վերջիս համար պատերազմի մէջ չ'մտնեմ, ան
առանձն թէ հայրենասիրութեանս և թէ սպարա-
պետութեանս պատիւը պիտի արատեմ. անոր
համար թէ որ պատերազմի մէջ մտնուի անգամ
ժողով հասնի, զարմեալ աւելի նախամեծար
կ'ընտրեմ:

ՏԻՄՕԹ.

(Սեյ Կոլ) Ի նշ վի հանձն սիրտ:

(Պարտնէ պարեբազի փոքրը կը լալանին:)

ՄԻՀՐԴԱՏ.

Պատերազմի նշանը կը տրուի:

(Արտիստն կը ծոյնէ:)

ԱՐԱԳՈՏՆ.

Տէր իմ, ամէն բան պատրաստ է, զօրքերը նե-
տերնին լարած ձեր հրամանին կ'սպասէն:

ՄԻՀՐԴԱՏ.

Ուրեմն պատերազմը սկիզբ, հեռուէ՛ ինձի:

(Միջբար և Արտիստն պատասխանէր ինքնին:)

ՏԻՄՕԹ.

(Արտիստն) Հիշո՛ւնի բան է որ յաղթութիւնը պի-
տի վտասիլի, որովհետեւ ասանկ անպիտան հեր ու
բանիքուն զօրապետի մը դէմ գնելու չափ կա-
րողութիւն չունին Հոովմայեցիք. ես ալ սա
բարձր տեղէն պատերազմին վիճակը դիտեմ:

(Ժայտի մը վրայ կ'ենէ:)

Զայոց նետերը կարծես թէ բոլոր դաշտին վրայ
չուք կ'ընեն, և ի՞նչպէս ուղղակի նպատակնուն
կը հասնին... Կեցցէ՛ Միհրդատ, ի՞նչպէս իր
զօրքերը կը քաջալերէ... Հոովմայեցոց կողմէն
եկի՞մ նետերը կը քիչնան, աստուածի կ'սկիսն
փախչի... բոլորովին պաշարուեցան. ի՞նչպէս
ամէն կողմէն չարդ կ'ուտնեն... խնդ՛ Հոովմա-
յեցիք. ցիրուցան ուր երթանին շնն դիտեր...
Փառաւոր յաղթութիւն. Ահա՛ւասիկ Միհրդատ
կու գայ...

(Ժայտի վրայէն վեր կ'ենէ:)

7882-5

Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն Դ :

ՄԻՀՐԴԱՏ, ԱՐԱԳՈՏՆ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐՈՎ, ԿԸ ՄՏՆԵՆ :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Հայոց դրօշակը ամէն տեղ յաղթող պիտի ծփայ :
Արագոտն , Արշակէս զօրազուլը շուտով ինձի
ղրկէ :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Հատ աղէկ տէր իմ . . :
(Արագոտն էլ ծփէ :)

ՄԻՀՐԴԱՏ . Պիտե՛ս ինչո՛ւ համար կանչել կու տամ, Տիմօթ . .
ՏԻՄՕԹ . Չէ՛, տէր իմ . գուցէ պակասութիւն մը ըրած է
պատժել կ'ուղէք :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Չէ՛, ամենեկն . շե՛մ կարծեր որ Արշակէս պատ-
ժոյ արժանի գործ մը կ'ընէ : Պատճառը այս է
որ բանակիս մէջ եղած զօրքերէն կասկած ու-
նիմ : Ահա՛ւասիկ Արշակէս կու գայ :
(Արշակէս և արագոտն էլ ծփեն :)

Արշակէս, շուտով հրաման ըրէ զօրքերուն որ ա-
մէն մարդ իր վրանք առանձնանայ :

ԱՐՇԱԿԷՍ . Հատ աղէկ , տէր իմ :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Սպասէ՛. ամէն մարդ իր տեղը . քաշուէն վերջը դուրս
մնացողները ինձի իմաց տուր : Հուտով հիմա :

ԱՐՇԱԿԷՍ . Ընծի՛սպէս , տէր իմ :
(Արշակէս էլ ծփէ :)

ԱՐԱԳՈՏՆ . Քանի մը անգամ դիտեցի որ բանակիս մէջ եր-
կու կողմէն շփոթութիւն մը ելաւ :

ՏԻՄՕԹ . Ի՞նչ էր արդեօք պատճառը :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Ընանկ կը կարծեմ որ զօրացս մէջ օտարական
Հոսիմայեցիներ փախչելով խառնուած են , եթէ
այս կասկածս ստոյգ ելնէ՛ բողոքն ալ պիտի ու-
չընչացնեմ :

ՏԻՄՕԹ . Իրաւունք ունիք ընելու , որովհետեւ ասանկ փա-
խրտականները պատերազմին տարցած ժամա-
նակ անանկ շփոթութիւններ կը հանեն , որ շատ
անգամ ձեռք եղած յաղթութիւնը կը կորսուի :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Տեսնենք , աղէկ կ'իմանամ որ կասկածս ստոյգ է :
(Արշակէս կը ծորնէ :

ԱՐՀԱԿԷՍ . Տէ՛ր իմ , քսանեմք չուզեմք ձեր վարձը մեր զօրաց
հետ խառնուեր են , որոնք զուրսը առանց վը-
րանի մնացին :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Հուտով ամէնքն ալ մեռցնել տուր :

ԱՐՀԱԿԷՍ . Հատ աղեկ , ուրիշ վտանգաւոր անձ մ'ալ կը
գտնուի տէր իմ :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Ո՞վ է :

ԱՐՀԱԿԷՍ . Ատաղիոս , Հոովմայեցւոց ծերակուտի անդամը ,
որ դատաստանէն փախած ձեզի տպաւինած էր :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Այո՛ , և ո՛ւսկից գիտես անոր վտանգաւոր ըլլալը :

ԱՐՀԱԿԷՍ . Օրբերէն իմացայ որ նոյն խարդախ Հոովմա-
յեցւոց հետ մեկտեղ երեկ գիշեր դաւակցութիւն
կ'ընէր :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Հուտով ինձի զրկէ , միւս Հոովմայեցիներն ալ
բոլորը թրէ անցուր , զօրբերը հանգստանան
և պատրաստուին ճամբայ ելնելու :

ԱՐՀԱԿԷՍ . Հատ աղեկ , տէր իմ :

(Արշակէս կը ծորնէ :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Կը տեսնես կասկածս ստուգուեցաւ , Տիմօթ :

ՏԻՄՕԹ . Քաջ ու խոհեմ պատերազմողի մը բոլոր ընտիր-
յատկութիւնները ունիք , տէր իմ :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Ատիկայ թեպէտ և չկրնար ըլլալ , բայց ասանկ
դէպքերու մէջ քիչ մը աչալընութիւն ունիմ :

ՏԻՄՕԹ . Արջանիկ է Հայաստան , որ ասանկ դիւցաղն մը
ունի :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Չափազանցօրէն կը խօսիս , Տիմօթ : Հիմայ ես կը
մտածեմ որ Ատաղիոս ալ մեռնի :

ՏԻՄՕԹ . Անոր մահը օրինակ պիտի ըլլայ ուրիշներուն որ
ասանկ չար խորհուրդ մը մտքերնէն չ'անցնեն :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Ստոյգ է , ահաւաստիկ ինքն ալ կու գայ , դէմքին
տիրութիւնը յայտնի կը ցուցնէ իր յանցաւոր
ըլլալը :

(Արտիղէս և Արշակէս կը ծորնեն :

Արկարօրէն դատաստան չեմ ըներ քեզի հետ :

Տարցմանս պէտք ես ճշմարտութեամբ պատաս-
խանել:

- ԱՍՏԻՂԻՈՍ . Պատրաստ եմ ճշմարտութիւնը խոստովանելու:
- ՄԻՀՐԻԱՍ . Արեւմն ականջալուր անձերէ իմացայ, որ երեկ
գիշեր մէկ քանի Հոովմայեցւոց հետ դաւա-
ճանութեան խորհուրդ ըրեր ես:
- ԱՍՏԻՂԻՈՍ . Ըտիկայ սուտ է:
- ՄԻՀՐԻԱՍ . Բայց եթէ փորձով հաւատտելու ըլլամ ականա-
տես վրայները կանչելով:
- ԱՍՏԻՂԻՈՍ . Ստախոս անձեր շատ կը գտնուին:
- ՄԻՀՐԻԱՍ . Հոովմայեցի են զրուցողները:
- ԱՍՏԻՂԻՈՍ . Կրնայ ըլլալ որ անոնց մէջ ալ ստախոսներ գտնուին:
- ՄԻՀՐԻԱՍ . Որոնցմէ մէկն ալ դճն ես: (Արշակէօն) կատարէ
հրամանս:
- ԱՍՏԻՂԻՈՍ . Ի՞նչ հրաման պիտի տար որ կատարեն, տէր իմ:
- ՄԻՀՐԻԱՍ . Ինչ որ դաւաճանի մը համար կը տրուի:
- ԱՍՏԻՂԻՈՍ . Բայց կ'անիրաւէ՞ք զիս այդ անունով:
- ՄԻՀՐԻԱՍ . Պարոն, մէկ ժամ ունիք, ուրեմն աճապարեցէ՛ք
վերջին խօրքերնիդ արտասանելու:
- ԱՍՏԻՂԻՈՍ . Ա երջին իօքերս ձեզի յանդիմանութիւն պիտի
ըլան թէ որ յանիրաւի զիս մեղքներ տալու
դիտաւորութիւննիդ չ'իտիք:
- ՄԻՀՐԻԱՍ . Ուրեմն իրաւամբ դքեղ մեղքներ կու տամ, և քու
ընելք յանդիմանութիւններն ալ իմիններուս
հետ խառնած՝ քեզի պէս ապերախտ անձի մը
կը դարձնեմ: Գճն՝ դատաստանի մը մէջ ներ-
կայ չ'բանուելու համար՝ Հոովմէն փախած ինձի
ապաստանեցար, ես քեզ պաշտպանելով պատ-
ուով պահեցի, պէտք էր ուրեմն որ քու բա-
րեբարիդ կենաց դէմ դաւաճանութիւն խորհիս:
Ար կարծէիր որ Միհրդատայ կեանքը վերցնելով՝
հայրենակցացդ քու վրայ ունեցած ատելու-
թիւննին կը ջնջես: Բայց գիտնալ պէտք ես որ
քու անօրէն միտքդ յաջողէր անգամ, Հայաս-
տան մէկ քանի ուրիշ Միհրդատներ կրնայ յա-
ռաջ բերել, Հոովմայեցւոց ունեցած վախը չը
մարնելու համար: Թէ որ ատիկայ աննշան քա-
ղաքացւոյ մը գործ ըլլար, գուցէ անոր անմտու-

Թեան համար տարու պատիժս քիչ մը մեղմանցնէի, բայց քեզի պէս նշանաւոր անձի մը երբեք չեմ ներեր, աղէկ զի նալով որ քաղաքացւոց դործերուն ազնուականք չեն հետեիր. բայց ազնուականաց հարկաւ կը հետեին քաղաքացիք և օրինակ կ'առնուն: Մի սպասեր որ խօսակցութեանս կերպը փոխեմ, որոշումնս հաստատ է:

ԱՏՏԻՂԻՈՍ . Զէ՛ թէ ես, այլ ունեցած պատիւս ձեր դուժը շարժէ:

ՄԻՀՐԴԱՏ . Ըգ շարժմունքներով զիս աւելի կը զայրացնես: Պատուոյ ինչ ըլլալը առաջ գիտնալ պէտք էիր, չէ՛ թէ հիմա: Արչափ ծոռիս, աղաչես. բու ապերախտութիւնդ պիտի պատժեմ: Ընիրաւութիւն այն ժամանակ կ'ընեմ, ինչ ատեն անիրաւի մը պատիժը չ'տամ:

ԱՏՏԻՂԻՈՍ . Աւրեմն բան մը պիտի չ'շարժէ՞ ձեր դուժը:

ՄԻՀՐԴԱՏ . Ըրդարութեանէ զատ: — Ըրչակէս. իմ հրամանս զօրաց առջև կատարէ, որպէս զի դաւաճանութիւն ընողին արժանի պատիժը տեսնեն: Ընկէց վերջը զօրաց պատուիրէ որ շուտով ճամբայ ելլնելու պատրաստուին:

ԱՐՀԱՎԷՍ . Ընտ աղէկ, տէր իմ: (Մեհրբադ վրանն էլ օրնէ:)

Վալեցէք, պարոն:

ԱՏՏԻՂԻՈՍ . Ո՛ւր:

ԱՐՀԱՎԷՍ . Ուր որ Միհրդատ տէրերնիս հրամայեց տանելու:

ԱՏՏԻՂԻՈՍ . Վերեղման:

ԱՐՀԱՎԷՍ . Ըտիկայ ուրիշին պաշտօնն է:

ԱՏՏԻՂԻՈՍ . Ի՞նչ է ուրեմն բու պաշտօնդ. ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ:

ԱՐՀԱՎԷՍ . Կեանքդ:

ԱՏՏԻՂԻՈՍ . Ըհ . . .

ԱՐՀԱՎԷՍ . Ընտ ըրէք, պարոն որպէս զի վշտերնիդ թնթեւնայ:

ԱՏՏԻՂԻՈՍ . Ի՞նչպէս կը համարձակիս ինձի պէս ազնուական Հոռոմայեցի մը մահուան հրաւիրելու:

ԱՐՀԱՎԷՍ . Օգուշացիր այդ խօսքը միւս աշխարհին մէջ կըրկնեի:

ԱՏՏԻՂԻՈՍ .
ԱՐՇԱԿԷՍ .

Ինչո՞ւ պիտի չ'կրկնեմ քանի որ ազնուական եմ :
Որովհետև ազնուական անունը քեզի համար պար-
տաւ մըն է ու պիտի ըլլայ : Բայց ժամանակ չ'կոր-
սունցնենք :

ԱՏՏԻՂԻՈՍ .
ԱՐՇԱԿԷՍ .

Բայց ի՞նչպէս կը համարձակիս :

ԱՏՏԻՂԻՈՍ .
ԱՐՇԱԿԷՍ .

Ի՞նչ բանի :

ԱՏՏԻՂԻՈՍ .
ԱՐՇԱԿԷՍ .

Դաւաճանելու :

ԱՏՏԻՂԻՈՍ .
ԱՐՇԱԿԷՍ .

Ո՞վ աստուածներ :
Մի՛ խռովեր աստուածներդ ,

ԱՏՏԻՂԻՈՍ .
ԱՐՇԱԿԷՍ .

Բայց դիտցած ըլլաս որ վրէժը կ'առնուն :

ԱՏՏԻՂԻՈՍ .
ԱՐՇԱԿԷՍ .

Այո՛, գիտեմ . ինչպէս որ քեզի կ'առնուն :

(Սրժն էլ շարնէ ու էլ փռէ զայն :)

ԱՏՏԻՂԻՈՍ .
ԱՐՇԱԿԷՍ .

(Ընդհայ գեղին էյնալով) Ե՛հ
Կանչէ հիմա աստուածներուդ օգնականութիւնը :
(Պահապանոց) . () օրաց առջև՝ տարէք դիակը :

(էլ շէնէ)

ՎԱՐԱԳՈՅԸ ԿԸ ԳՈՑՈՒԻ :

ԱՐԱՐԱՒԻԱՎՈՒՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա :

ՊՈՆՏՈՍԻ ՄԻՋ ՄԻՆԻՐԱՏԱՆՑ ՊԱԼԱՏԸ : ՄԻՆԻՐԱՆ ԵՒ ՋԱՐԷԷ ՆՍՏԱԾ :

ՋԱՐԷԷ .

Մի՛հրգատ տերերնիս այս դժբաղդութեանց վրայ
յետին աստիճան կը ցաւի :

ՄԻՆԻՐԱՆ .

Իրաւունք ունի ցաւելու : Կը յիշէս Ջարէհ Ղու-
կուղղոսի և Պոմպէոսի հետ ըրած երևելի պա-
տերազմները , որոնց շատ և գրեթէ ամէն ան-
գամ յաղթեց . և հիմա ի՞նչպէս չ'ցաւի այս
տխուր պարագաներուն վրայ , որոնց բոլորովին
անակնկալ էր :

ԶԱՐԻՎ . Բայց զգացած ցաւը իրեն անգթութիւն կը պատ-
ճառէ կոր :

ՄԻՎՐԱՆ . Ինչո՞ւ :

ԶԱՐԻՎ . Հապա և ոչ իրեն սիրելիներուն կը խնայէ ու մեռ-
ցրնել կ'ու տայ :

ՄԻՎՐԱՆ . Գիտցած ըլլաս , Զարէ՛հ , որ անոնք սիրելի չեն ,
հապա սիրելի կարծուած . ու թեթեւ հոյ մը
տեսնելուն պէս՝ իրենց առագաստները կը պար-
զեն . կը հասկընաս ըսածս :

ԶԱՐԻՎ . Շատ մութ կերպիւ կը խօսիս :

ՄԻՎՐԱՆ . Սո՛րի՛կ ըրէ ուրեմն . կրնաս ժխտել ու ըսել թէ
կատար Յոլակ և ուրիշ մէկ քանի ապերախտ
աւագանիներ Միհրդատայ սիրելիները չէին .
կրնաս ասիկայ մերժել : Բայց ես կ'ըսեմ որ ա-
նոնք սիրելի չէին . հապա միայն սիրելի կար-
ծուած : Ուրեմն անգթութիւն կը սեպես անիրաւ-
ներու տրուած պատիժը տեսնելով : Այն իշխա-
նին սիրտը որ չափազանց գթասիրտ է . գիտցած
ըլլաս որ տէրութիւնն ալ վաղանցուկ ու անհաս-
տատ կ'ըլլայ :

ԶԱՐԻՎ . Ուրեմն այդ ըսածէդ կը հետեւի որ իշխանները ան-
գութ ըլլալ պէտք են :

ՄԻՎՐԱՆ . Կը սխալես բոլորովին : Պէ՛տք է ազատ թողուլ այն
անձը՝ որուն վրայ գթալով տէրութեան վրաս
պիտի պատճառի . այս կերպ գութը անգթութիւն
հայրենեաց է :

ԶԱՐԻՎ . Անտարակոյս :

ՄԻՎՐԱՆ . Ուրեմն Միհրդատայ համար ալ անուանածդ ան-
գթութիւնը այս կերպ է : Շատ գթասիրտ է
անոնց ու կը խղճայ անանկներուն վրայ , որոնք
իրաւացի են ու անմեղ : Բայց յետին աստի-
ճան անգութ է անոնց՝ որոնք անիրաւ են ու
մեղապարտ . և ասիկայ է իշխանի մը արժանա-
վայել գործ : Շխա՛սի է ըսածս թէ չէ :

ԶԱՐԻՎ . Շխտակ է :

ՄԻՎՐԱՆ . Փանաքորիոն քաղքին տխուր դէպքերը սիրտս այն-
չափ տրամեցուցին ու զայրացուցին , որ ես ան-
գամ եթէ պատժելու իշխանութիւն ունենայի

շատ անձեր պիտի զոհէի իմ իրաւացի բարկութեանս :

ԶԱՐԷՀ .
ՄԻՀՐԱՆ .

Մ. յգ աստիճան սիրող շարժած է :

Բ. ու կարծած էր աւելի : Բայց որպէս զի դուն ալ ճիշդ տեղեկութիւն մը ունենաս Փանաբորիոնին մըսոյ, հոնկից եկած նամակ մը քեզ կարդամ, և այն ժամանակ քու խղճմանս քովդ դատէ :

(Գրպանէն նամակ մը կը հանէ :)

Մտիկ ըրէ :

(Ստիտ կարդալ :)

.. ՍԻՐԵԼԻ ԲԱՐԵԿԱՄՍ :

Պարանք, տարակուսութիւն, ցաւ, կսկիծ, գութ, բոլոր ընդարմացնող կիրքերը վրաս կը բռնանան, ու զիս այն յուշագրաւ դառնակսկիծ վիճակին մէջ կը ձգեն. որուն մէջ բոլորովին յայլ յայլմէ եղած՝ Փանաբորիոն պերճ քաղաքին տխուր ու աղետալի դէպքերը քեզ կը նկարագրեմ. բայց ահաւասիկ տարակուսութիւնը զիս կը պաշարէ, ու անկարող կ'ընէ նամակս ըստ օրինի շարունակելու, դէպքերը այնչափ ցաւալի ու սոսկալի են, որ բոլորովին կը շփոթիմ նամակիս սկիզբը գտնելու. ո՛ւսկից սկսիմ գրել. որ դէպքերը իմ գողդոմուն գրիչովս նկարագրեմ. Փանաբորիոն չ'կայ ալ. այն գեղեցիկ շէնքերուն տեղ մարդուս աչքին կը ներկայանան բոլոր կողմը ցրցուած աւերակներուն մէրկ ու այրած պատերը. : Ի՞նչ սոսկալի ժամ էր անիկայ, բարեկամս, ինչ ատեն քաղքին բոլոր անկիւններէն փոխանակ սովորական խնդութեանց ձայներու, ազմուկ, խռովութիւն, լաց, վայնասունք, արիւն, սուր, և ամէնէն վերջ՝ իբրև զամէնքը գերազանցող տոչորակէզ ու լայնածաւալ հրոյ գիշատիչ գազանի մը պէս ահուելի մռնչիւնը կը լսուէր : Ինչ սոսկալի ժամ էր այն, ինչ

«ատեն խաղաղ ծովի մը նմանող քաղաքը՝ մը-
 «րրկիսածուսի ու լեռնակուտակ Ովկիանոսի մը
 «կը դառնար: Ի՞նչ սոսկալի ժամ էր ան՝ որ
 «մարդիկ լավիկողով մահագոյժ կրակէն պաշար-
 «ուած՝ ՚ի զուր ապաստանարան կը փնտռէին:
 «Ի՞նչ սոսկալի ժամ էր ան՝ այն ինչ մէկ կող-
 «մէն կենազրաւ պողպատը կը շողար, և միւս
 «կողմէն անընդդիմակ բոցաւորեալ տարրը ան-
 «սահման կը ճարակէր: Ի՞նչ սոսկալի ժամ էր
 «ան, ինչ ատեն բռնաւոր ձեռքեր մինչև ան-
 «գամ Միհրդատայ որդւոց վրայ ծանրանալու
 «յանդդնեցան, ու զանոնք շատ բաներու հետ
 «մէկտեղ Հռովմայեցւոց մատնեցին: Ա՛մենասուս-
 «կալի՛ ժամ, աննկարագրելի՛ դէպք... գուցէ
 «ատոնց ամէնուն պատճառը հարցնես թէ ո՞վ
 «է, տիրանն՝ նգ մը, ապերա՛խտ մը, մատնի՛չ
 «մը... ատոնց ամէնը կը՛նշանակեն թէ կաս-
 «տորն է... կաստոր այն ապերախտ անձը՝ որ
 «Միհրդատէն շատ անգամ անթիւ բարիք ըն-
 «դունած է... կաստոր այն երախտամոռ ու
 «ազգատեաց անձը՝ որ բուռ մը անարգ մետաղի
 «համար. առաքինութիւնը, հաւատարմութիւնը,
 «ընդունած երախտիքները ու Հայ անունը աղար-
 «տեց ու բողոքը ոտքի տակ առաւ...:

(«Կարբելու») Ա՛մբողջ չեմ կարգար. մանա-
 շանդ թէ չեմ կրնար, բայց դուն Փանսպրբիո-
 նին դէպքերը՝ և անոնց պատճառը ո՞վ ըլլալը
 իմացար, զրուցէ ուրեմն հիմա ինծի. եթէ դուն
 Միհրդատայ տեղ ըլլայիր, միթէ քու իրաւացի
 բարկութեանդ շատ անձինք զո՛հ պիտի չ'ըլլայի՞ն:

ԶԱՐԻՉ,
 ՄԻՀՐԱՆ.

Եթէ յանցաւոր գտնէի զանոնք:
 Ուրեմն կրնաս ըսել որ պատժուածներուն մէջ ան-
 մեղներ կը գտնուին:

ԶԱՐԻՉ,
 ՄԻՀՐԱՆ.

Եթէ փնտռելու ըլլանք:
 Ուրեմն արտօնութիւն քեզի. գտի՛ր անմեղ մէկը:

ԶԱՐԻՉ,
 ՄԻՀՐԱՆ,
 ԶԱՐԻՉ.

Գոռայրը:
 Ո՞վ:
 Գոռայրը:

- ՄԻՎՐԱՆ . Հօրեղբայրդ :
- ԶԱՐԻՎ . Այո՛, զոր Միհրդատ յանիրաւի բանտարկել առաւ :
- ՄԻՎՐԱՆ . Հիմա կ'իմանամ թէ ճշմարիտ հայրենասիրի մը սիրտ չ'ունիս : Արնաս զրուցել որ հօրեղբայրդ յանցաւոր չէ :
- ԶԱՐԻՎ . Գրեթէ կրնամ :
- ՄԻՎՐԱՆ . Ուրեմն բողբոջին կը ստես . զգուշացիր ատիկայ ուրիշ մէկու մը քով ըսելէ :
- ԶԱՐԻՎ . Իայց ինչո՞ւ համար Գոռայր բանտարկուի :
- ՄԻՎՐԱՆ . Ըստ որում յանցաւոր է . և դուն պէտք չես այս բանէս գանգատիլ :
- ԶԱՐԻՎ . Ինչո՞ւ :
- ՄԻՎՐԱՆ . Որովհետեւ չեմ կարծեր որ Միհրդատ միայն բանտարկելով գոհ կ'ըլլայ :
- ԶԱՐԻՎ . Իայց Գոռայր յանցանք մը գործած չէ :
- ՄԻՎՐԱՆ . Օ՛արեհ , չ'գիտցողի մը քով խօսէ այդ բանը : Գաղանի նամակները շատ անգամ բռնուած են . և դուն պէտք չէիր անոր կողմնակից ըլլալ :
- ԶԱՐԻՎ . Եւ չե՞ք կրնար Միհրդատայ բարկութիւնը խօսել :
- ՄԻՎՐԱՆ . Մեր կողմէն 'ի շնորհս բանտարկելոյն արտասանուած մէկ քանի խօսքերը , աղէկ գիտցած ըլլաս որ ասանկ նեղ պարագայի մը մէջ մեր կենաց արժողութիւնը ունին :
- ԶԱՐԻՎ . Ուրեմն հօրեղբայրս կորսուած է :
- ՄԻՎՐԱՆ . Իր անարգ գործերը զինքը կորսնցուցին . ասանկ անձի մը վրայ և ոչ անգամ կը խղճամ :
- ԶԱՐԻՎ . Ուրեմն անոր մա՞հը կ'ուզես :
- ՄԻՎՐԱՆ . Ես ոչ ապրեցնելու իշխանութիւն ունիմ և ոչ մեռցնելու : Իայց ասանկ ատենի մը մէջ այս կերպ խօսակցութիւնը շատ վտանգաւոր է . ես կ'ուզեմ հրժալ :
- ԶԱՐԻՎ . Կ'աղաչեմ սպասէ քիչ մը :
- ՄԻՎՐԱՆ . Իայց ինչո՞ւ զեա կ'արգելուս . չեմ ուզեր անձս ու պատիւս վտանգի մէջ գնել : Բանի որ ասանկ մարդու մը կողմնակցութիւն կ'ընես , ուրեմն ըսել է որ հայրենասիրութիւն չ'ունիս : Իսկ ես ինձմէ կենանք առած զաւակս անգամ իմ ձեռ-

քովս կը մեռցնեմ. ինչ ատեն անոր հայրենեաց
փնաս հասցնելը ու դաւաճանութիւնը տեսնելու
ըլլամ :

ՁԱՐԻՆՆ .

Ներեցէք . ատիկայ ալ յետին աստիճան անդթու-
թիւն է :

ՄԻՆՐԱՆ .

Ուրեմն ձեր ըրածն ալ յետին աստիճան հայրե-
նասեցութիւն է :

ՁԱՐԻՆՆ .

Պարոն , զգուշացիր ունեցած բարեկամութիւնս
փտանդի մէջ դնելէ :

ՄԻՆՐԱՆ .

Հայրենատեաց մէկու մը բարեկամութիւնը չարա-
կամութիւն է : Ի՞նչ այդպէս կիբքով կը խո-
սիս , հօրեղբայրդ յանցաւոր է . կ'ուզես որ ա-
սանկ մէկու մը կողմնակից ըլլալով՝ կեանքս
փտանդի մէջ դնեմ : Բեզմէ զատ անոր վրա-
յօք ուրիշին դանգատ չեմ ըներ . բայց նոյնպէս
զովութեամբ ալ չ'եմ կրնար խօսիլ : Թէպէտ
և քու հօրեղբայրդ է . բայց դուն ալ իմ օրի-
նակիս հետեւիլ պէտք ես . թէ որ ճշմարիտ հայ-
րենասիրի մը վարմունքը ունենալ կ'ուզես : Ա-
ւելի երկար չ'եմ կրնար հոս սպասել . վախնալով
որ դուցէ Միհրդատ յանկարծ կ'ու գայ և զմեզ
հոս կը դանկ : Հետեւէ ինձ . ես պիտի երթամ :

ՁԱՐԻՆՆ .

Բայց հօրեղբայրս :

ՄԻՆՐԱՆ .

Ուրեմն սպասէ որ զայն ազատես , դուն չ'ես կրնար
կոր դուշակել այն փտանգը , որ ասանկ ատեն-
ուան մէջ այդ կերպ խօսակցութենէ կը պատ-
ճառի : Մի արտասաններ երբէք հօրեղբորդ ա-
նունք . եթէ ոչ անձինդ ալ կը փնասես : Բայց
ես պէտք եղած տեղերը դարձեալ կը խօսիմ , որ-
պէս զի եթէ հնար է գոռայր ազատի : Գալէ
հիմա երթանք :

(Էր ձգելնն .)

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ:

ՄԻՀՐԴԱՏ ԳԸ ՄՏՆԷ:

ՄԻՀՐԴԱՏ.

(Ստանդին. «Երբեք չէ լրացնել» :) Անոնք որ իրենց հայրենեաց կը ծառայեն, զայն զարգացընելու կը ջանան . կեանքերնին վտանգի մէջ դնելով՝ անոր օգուտը կը պաշտպանեն . ասանկներուն վերջին վիճակը անանկ ցաւալի է , անանկ դժուարատար . որ մահը անոնց աչքին առջև բարիք մը կ'երևայ . ինչպէս ալ հիմա ինձի : Այն անձերը՝ որոնց վրայ աւելի շատ խնամք կը տանիմ , կը պատուեմ , կը պաշտպանեմ , ինձի համար որոգայթ լարելու կը ջանան . Հայաստանի փառքը մարելու կ'աշխատին . ատելութիւնը , նախանձը , շահախնդրութիւնը ամէն գործոց մէջ իրենց առաջնորդ կ'ընտրեն : Անչպէս կրնամ այս կերպ անիրաւութեանց դիմանալ . ինչպէս կրնամ ասանկներուն ներողամիտ ըլլալ . անհնար է : Գեո. քանտին մէջ բաւական անձեր կան , որոնց խարդախութիւնը աղէկ փորձած եմ , մանաւանդ այս միջոցիս մէջ . որոնց ամէնքն ալ այսօր իրենց հրաժարականը աշխարհի պիտի տան :

Ան Գոռայրը , ան ապերախտ անձը . քանի՞ քանի անգամ ինձմէ շնորհք գտած չէ արդեօք . քանի՞ քանի անգամ ինձ երախտապարտ կենալու առիթներ տուած չեմ արդեօք : Այս հիմայ պէտք էր որ Կասաթրի հետ նամակով խորհրդակցեր . պէտք էր որ կենացս դէմ դաւաճանութիւն խորհեր . պէտք էր առաքիտութիւնը ասանկ ոտքի տակ առնուլ . բայց առանուրեմն թող երկինք ալ իրեն կեանքը առնու : Ո՛վ կայ դուրսը :

(Օտարացի մը կը մտնէ :)

Հրաչեայն ինձ զրկէ :
 Հատ աղէկ . տէր իմ :

ԾԱՌԱՅ.

(Օտարացի մը կը մտնէ :)

ՄԻՀՐԳԱՅ . Հրաման պիտի տամ որ բոլոր բանտին մէջ եղսղ- ները գլխատուին , որպէս զի միւսները անոնց արժանի պատիժը տեսնելով՝ անոնց օրինակին հետեւելու յանդգնութիւնը չունենան :

(Հրապարակելու էր Երեւանի քաղաքի քաղաքապետի օրհանգստի)

ՀՐԱՉԵԱՅ . Տէր իմ . ձեր հրամանին կ'սպասեմ :

ՄԻՀՐԳԱՅ . Վիտես որ ինծմէ առածդ հրամանը միօրինակ է :

ՀՐԱՉԵԱՅ . Այո՛ , տէր իմ . բայց կ'սպասեմ որ այն անձը արտասանէք՝ որուն վրայ ձեր հրամանը կատարուի :

ՄԻՀՐԳԱՅ . Արեւմտեան բոլոր բանտին մէջ եղողներուն վրայ իմ հրամանս կատարէ :

ՀՐԱՉԵԱՅ . Հաճեցէք տէր իմ . բանտը որոշելու :

ՄԻՀՐԳԱՅ . Այն բանտը՝ որուն մէջ տէրութեան վնաս հասցընել ուղղակի կ'արգիլուին :

ՀՐԱՉԵԱՅ . Հաստ աղէկ , տէր իմ . հիմա հրամաննուդ կատարուիլը անձամբ կու գամ կ'իմացնեմ :

(Հրապարակելու էր Երեւանի)

ՄԻՀՐԳԱՅ . Թո՛ղ սովորին հայրենեաց դէմ չարիք գործելուն հետեւանքը . սիրտս այնչափ խռոված է որ յանցաւորաց և ո՛չ մէկուն պիտի խնայեմ :

(Հրապարակելու էր Երեւանի)

Ի՞նչ բանի համար կու գաս , օրիորդ . քու շարժմունքներդ յայտնի կը ցուցնեն որ ամենադժուար աղերս մը ունիս ընելու . և արդէն կ'իմանամ անոր ինչ կերպ ըլլալը : Բայց քու սկսելէդ առաջ ես քեզի կ'իմացընեմ որ անհնար է խընդրոյդ կատարուիլը . և խրատ կուտամ քեզի որ անմիջապէս տեղդ դառնաս ու բարկութիւնս աւելի չ'գրգռես :

ԱՐՏԱՇԻԱ . (Օճակն էրայ քաղաք) Խի՛ղճդ չէ թէ բարկութիւնդ գրգռելու կու գամ . իշխանի մը համար ամենադիւրին է մարդ մը սպաննել տալ . և ասիկայ իրեն աւելի պարսաւ քան թէ պատիւ է . բայց ա՛յլ աւելի դժուար է և գովութեան արժանի , ինչ տտեն մահուան դուռը հասած մարդուն ա-

պատուութիւնը շնորհելու ըլլայ : Այժմ է իմ հայրս մեռցնես՝ անգուժ զանուան արձագանգը բոլոր Պոնտոսի մէջ պիտի հնչուի . եթէ անոր ազատութիւնը շնորհես , դժասիրտ ու վեհ անունը ամէն տեղ պիտի արտասանուի .

Չեմ կրնար բտել թէ հայրս յանցաւոր չէ . բայց իրեն այս բանտարկութիւնը թո՛ղ իրրեւ պատիժ վերջանայ : Բայ իշխանութիւնը չէ թէ միայն մարդ մեռցնելու համար ձեզ տրուեցաւ , հապա աղատելու համար ալ : Առողութիւն տուր , ներէ Գոռայրին . ո՛վ քաջ իշխան :

ՄԻՀՐԴԱՏ .

Այլեր . ելեր . որչափ ծուռիս խոնարհիս անօգուտ է . համարձակէ բառ մը անգամ արտասանելու քու հօրդ պաշտպանութեանը համար , և պիտի տեսնես որ շատ սուղի պիտի նստի : Պատիժը դուն չես կրնար արգելուլ . արտասանէ մի միայն մէկ խօսք մը , և այս իրաւացի պատիժը քու վրադ ալ պիտի փոխադրուի : Ի՛մն է այն , իմ իշխանութեանս տակն է անիկայ . ես կարող եմ զայն ապրեցնել կամ մեռցնել . բռնել կամ արձակել . գլխատել կամ կտնել . ես կ'իշխեմ անոր վրայ . իմ ծառաս է . իմ գերիս . իսկ հիմա իմ թշնամիս ու հակառակորդս :

Այլեր . օրիորդ . հօրդ անարժան ու անարգ գործը պէտք էր որ պատժուի . դաղտնի դաւակնութիւն ընել , կաստորի գործոց կամակէնց ըլլալ . ինչպէս կրնաս ասանկ թշուառականի մը համար ազատութիւն խնդրել : Այժմ զհայրդ անպատիժ թողում , ան ատեն իրաւամբ ես պատժոյ արժանի կ'ըլլամ հայրենատեաց մէկու մը պատիժը չտալուս համար . հրամանը զրկուեցաւ , հայրդ քիչ մը վերջը մեռած պիտի գտնես . աճապարէ ուրեմն , զնա քու վերջին հրաժարականդ առնելու :

ԱՐՏԱՇԻԱ .

Ա՛հ . . . Գուժ ունեցիր . ո՛վ իշխան . աստուածներուն համար՝ ազատութիւն տուէք հօրս :

ՄԻՀՐԴԱՏ .

Ազատութիւն . . . բայց գիտցած ըլլաս որ անպատիժ չէի թողուր ադ խօսքը , թէ որ կանացի

բերնէ չ'հնչուէր: Գուն քու հայրդ ազատել
կ'ուզես առանց հետևութիւնը գիտնալու. բայց
ես իմ հայրենիքս կ'ուզեմ ազատել. ապերախտի
մը համար անոր իրաւունքները չեմ կրնար ոտքի
տակ առնուլ: Հայրդ յանցաւոր է. պատժա-
պարտ է. թշուառական մը. և դուն ի'նչպէս
ասանկ անձի մը կարեկից կ'ըլլաս, ու կը փոր-
ձես զայն ազատելու. դարձիր տեղդ:

ԱՐՏԱՇԻԱ.

Մէկ խօսք մ'ալ, ո՞վ իշխան. մէկ խօսք մ'ալ
թող որ արտասանեմ:

ՄԻՀՐԳԱՏ.

Խօսէ շուտով, բայց գիտցած ըլլաս որ ազատելը
անհնար է:

ԱՐՏԱՇԻԱ.

Իշխանի մը համար անհնար գործ չ'կրնար ըլ-
լար. թերևս հօրս ազատութիւնն ալ հնարաւոր
կ'ըլլար՝ թէ որ մէկ ժամ մը միայն դահիճը
արգիլէիք: Հօրս յանցանքը չեմ կրնար ուրա-
նալ, պատժոյ արժանի է. և ես իրաւունք չ'ու-
նիմ անոր պաշտպանութիւն ընելու. դուք կա-
րող էք և իրաւունք ունիք զայն մեռցնելու և
ապրեցնելու. և ես չե՛ թէ անմեղի մը հապա
յանցաւորի մը համար ձեզմէ շնորհք կրինդ-
րեմ: Արդիական գութը ինձի ոյժ տուաւ. սիրտս
գօրացուց ձեր առջին ներկայանալու. որպէս զի
ազատեմ անոր կեանքը. ուսկից ես իմ կեանքս
առած եմ: Աս իմ պարտաւորութիւնս ըրի.
ամէն կերպով ջանացի անոր մահուան վճիռը
ետ առնելու, բայց չ'կրցայ. — Աւրեմն ես իմ
որդիական պարտաւորութիւնս կատարած եմ.
ո՞վ անմահ աստուածներ. ասկէց վերջը ամէն
բան ձեզի կը յանձնեմ. մահ. կեանք. դա-
տաստան և իրաւունք: Մահկանացու մը չ'ու-
զեր հօրս յանցանքը ներել. բայց կը յուսամ
որ դուք կը ներէք. ու ես ձեզի կ'ապաւինիմ: —
Ա'ս կ'երթամ. զօրապետ. որպէս զի հօրս ա-
րիւնը անարդ բանի մը պէս դեռ գետինը չը-
թափուած՝ իմ վերջին հրաժարականս տամ. և
զքեզ այն վիճակին մէջ կը թողում որ իմ ամէն
մէկ խօսքերուս վրայ քու մտածականդ ընես.

և այլէկ գիտնաս թէ ի՞նչ ես ու ի՞նչ պիտի
ըլլաս :

(Ա՛րիստի երեւալ . . . Մեհրդասս կը կանչէ զայն .)

ՄԻՆԻՄԱՆ .
ԱՐՏԱՇԻԱ .
ՄԻՆԻՄԱՆ .

Ահա՛ւր, օրիորդ, հայրդ ազատ է :
Ա՛հ . . . (բարանալով) Աստ՛ճգ կը բռնէք, ո՞վ զօրապետ :
Ատե՛լու հարկաւորութիւն չունիմ, միայն թէ Հա-
յաստանի սահմաններէն բոլորովին պիտի հե-
ռանայ, ու մէյ մ'ալ անոր դէմքը այս կողմերս
պիտի չ'ստանուի : Վա՛ւ խօսքերդ զիս շարժե-
ցին այս շնորհքը ընելու, որովհետեւ ես անոր
յանցանքը գլխատելով պատժելու համար հաս-
տատ որոշած էի. բայց քու որդիական սերդ և
հաւատարմութիւնդ կը գովեմ, ու հօրդ կեան-
քը բաշխելով կը վարձատրեմ, միայն թէ ըրած
պայմանիս համեմատ պիտի վարուի :

ԱՐՏԱՇԻԱ .

Ա՛նճո՛գ եղիք. տէր իմ. դուք ինչպէս որ հօրս կեան-
քը ինձ շնորհելով իմ որդիական գուժս կը
վարձատրէք. անանկ ալ երկինք ձեր սրտին մէջ
եղած դաղտնիքները կատարելով՝ ձեր վեհանա-
խական գործը վարձատրէ : Հիմա կ'աղաչեմ.
տէր իմ, ազատութեան հրամանը շուտով տուէք,
որպէս զի դահիճը հօրս վրայ իր պաշտօնը չ'կա-
տարէ :

(Ա՛րիստի օրհանգիստն ընդ կը գրէ :)

(Ա՛րիստի կողմ) Թո՛ղ ասիկայ իրեն խրատ ըլլայ ու-
րիշ անգամ ասանկ անիրաւ գործի մէջ չ'մըտ-
նելու : Ա՛մենեկն յոյս չունէի որ ազատութիւ-
նը կրնամ ստանալ, բայց յոյսը աստուածնե-
րուն վրայ դնողը իր նպատակին կը հասնի միշտ :

ՄԻՆԻՄԱՆ .

Ո՞վ կայ հօդ :
(Օ՛տարայ օք կը մտնէ :)

Ասիկայ ուղղակի Հրաչեային ձեռքը տուր և բռն
որ Գոռայրը բանտէն ազատէ ու հոս դրկէ :

ԱՐՏԱՇԻԱ .
ԾԱՌԱՅ .

Ա՛զնի՛ւ պարօն. կ'աղաչեմ շուտով աճապարէ :
Ա՛յտ աղէկ, հիմա կ'երթամ :

(Օ՛տարայն մեկնելու խամտակ Հրաչեայն կը մտնէ :)

ՀՐԱԶԵԱՅ .

Ո՛ւր կ'երթաս :

ԾԱՌԱՅ .

Գոռայրի ազատութիւնը կը բերեմ :

ՀՐԱԶԵԱՅ .

Ո՛ւշ մնացիր , Գոռայր մեռա՛ւ :

ԱՐՏԱՇԻԱ .

Ա՛հ բայց չէ՛ , սուտ է , զօրապետը անոր ազատութիւնը շնորհեց , չ'կրնար մեռնիլ :

ՀՐԱԶԵԱՅ .

() րիորդ , կը ձանձնաս Տօրդ արիւնը :

ԱՐՏԱՇԻԱ .

Բայց ստոյգ ըսէ , ո՛վ դաժան , դո՛ւն մեռուցիր իմ հայրս :

ՀՐԱԶԵԱՅ .

Այս ջմեռուցի , իր յանցանքը զինքը մեռուց :

ԱՐՏԱՇԻԱ .

Ատիկայ կը նշանակէ որ քու անգութ ձեռքերդ անոր գլուխը մարմնէն հեռացուցին , զա՛րկ ուրիմն զիս ալ , անողորմ դահիճ . խտունէ՛ իմ արիւնս ալ Տօրս արեան հետ :

ՄԻՀՐԻԱՅ .

() րիորդ , հանգարտէ . կը տեսնես որ ազատութիւնը շնորհեցի , բայց արդարութիւնը ինձմէ առաջ իր դատատանը ըրաւ . դնա՛ հիմա Տօրդ գիակը վերցուր և ուղածիդ չափ ոգա՛ վրան :

(Մեծարար էլ Յիսի) :

ԱՐՏԱՇԻԱ .

Ի՞նչ պիտի ըլլայ արդեօք մայրս . ինչ ատեն Տօրս մահը լսէ . սոսկալի՛ օր . . . (Գառայի ժամանակ դառնի՞ք որեւէ կով :)

Այլ սոսկամ երեսդ նայելու , ո՛վ դաժան տեղ բաց . . .

(Ալ Յիսի) :

ՀՐԱԶԵԱՅ .

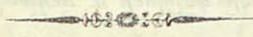
(Առանձին) Գեղեցի՛կ մահանուններ , և ինչո՞ւ զիս անուններով կը նախատեն քանի որ այս պաշտօնին մէջն եմ , երբէք չեմ յիշեր որ մէկը քաղցրութեամբ երեսս նայի , կամ շնորհակալութեան բառ մը արտասանէ : Ահանջիս ընտանի բառերը բոլոր ասոնք են , դաժան . սոսկալի . անգութ . անողորմ . անագորոյն . և ուրիշ շատ այս տեսակ պատուանուններ : Մարդիկ շատ անգամ իրենց գործոց մէջ աջալուրջ գտնուելով՝ կամ իրենց տրուած հրամանը շուտով կատարելուն համար . իրենց նմաններէն գոնէ շնորհակալ եմ բառը կ'ընդունին . իսկ ես որ նոյն բոսիկն պարտաւորութիւնս կը կա-

տարեմ, վերի պատուանուններէն աւելի անուշ
բառ մը երբէք չեմ յտեր . զարմանալի պաշտօն :
Բայց իմ բարեկամներս անբան անասունները
ու շներն են . ինչ ատեն փողոցէ մը անցնիմ
ինձի վերաբերեալ գործքի մը համար , ձեռքս
կացին տեսնելուն պէս՝ իսկոյն չորս կողմն կը
պաշարեն , ու բարեկամական ժպիտ գէւորերով
ինձի կը հետևին : Այսիցէք ի՞նչ պատուա-
ւոր պաշտօն , որ շները ինձ բարեկամ կը ընան
չէ՛ թէ մարդիկ : Ա՛հ . . .

(Ապինը վերցնելու վրան կը նայի :)

Մտիկայ է որ զիս ամենուն սոսկալի կ'երև-
ցրնէ . թէպէտ երկաթի կտոր մը , բայց քանի՞
քանի մարդոց կեանքեր զրաւած է :

(Էւ Ռիկ)

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ :

Փ Ա Ռ Ն Ա Վ Ի Ս Ե Ի Ա Ր Հ Ա Վ Ի Ս Կ Ը Մ Տ Ն Ե Ն Ի

- Փ Ա Ռ Ն Ա Վ Ի Ս . Չորսցէ՛ պիտի համաձայնիս ինձի հետ :
- Ա Ր Հ Ա Վ Ի Ս . Տակաւին խորհելու ժամանակ ունինք :
- Փ Ա Ռ Ն Ա Վ Ի Ս . Ըիմա այս ժամուս մէջ քեզմէ որոշ պատասխան
մը կ'ուզեմ , թոյլ կենալու ժամանակ չէ՛ , զրու-
ցէ՛ , պիտի համաձայնիս : Արդէն զօրաց մեծ
մատը ես ինձ գրաւած եմ , գիտցած ըլլաս որ
այս բանը զլուխ պիտի տանիմ , բայց կ'ուզեմ
որ դուն ալ օգնես : Ի՛նչպէս չես ուզեր եղ-
բորդ վրէժը առնուլ . Միհրդատ անոր կեանքը
կը վերցնէ . ուրեմն քեզմէ զատ ո՞վ անոր մա-
հուան վրէժխնդիր պիտի ըլլայ :
- Ա Ր Հ Ա Վ Ի Ս . Բայց եղբայրս ալ բողբոլվին անմեղ չէր :
- Փ Ա Ռ Ն Ա Վ Ի Ս . Ընմեղ չէր , ըսելը թէ մահու չափ ալ յանցաւոր
էր . բայց Միհրդատ զայն մեռցնելու իրաւունք

ճոռնէր բնաւ, որովհետեւ եղբայրդ անոր սիրելին էր, և դուն անոր որչափ հաւատարիմ ծառայութիւններ բրած ես: Թէպէտ իմ հայրս է, բայց կը տեսնես թէ ի՞նչպէս այս բանէն կը բողբեմ: Երկարօրէն չեմ խօսիր. պիտի համաձայնիս թէ չէ:

ԱՐՇԱԿԻՍ. Բայց եթէ գլուխ չ'հաննիք՝ բողբնուս վախճանն ալ մա՛հ է. ասիկայ ալ առաջէն գիտնալ պէտք է:

ՓԱՌՆԱԿԻՍ. Ի՞նչ. միթէ կասկած մը ունի՞ս մեր ընելու գործքին յաջողութեան վրայ: Քանի որ զօրաց մեծ մասը մեր կողմը՝ և դուն մեզի հետ ես. ի՞նչ բան կրնայ մեզի գեմ կենալ. մարխ մեջ անանկ հնարքներ ծնած են, որոնցմով շատ ապահով եմ որ գործքերնիս ուղածնուս պէս յառաջ պիտի երթայ:

ԱՐՇԱԿԻՍ. Ուրեմն ձեզի հետ եմ:

ՓԱՌՆԱԿԻՍ. Երասնց:

ԱՐՇԱԿԻՍ. Երդէն արտասանածս խօսքը սրտէս է, ի՞նչ ընել պէտք է ուրեմն հիմա:

ՓԱՌՆԱԿԻՍ. Ես քեզի կը խօսիմ ինչ որ պէտք է ընել, հիմա դուն զօրաց քով գնա, և փորձէ ուրիշ մէկ քանի գնտեր ալ ապստամբեցնելու, խտեալ պէտք եղած բաները կը պատրաստեմ, իմացա՛ր:

ԱՐՇԱԿԻՍ. Ե՛յո՛, ալ ապահով եղիր ինձմէ, ես հիմա պէտք եղած տեղերը կ'երթամ:

ՓԱՌՆԱԿԻՍ. Բարի ուրեմն, քիչ մը վերջը կուգամ զքեզ գանելու:

(Արշակի և Փնի):

Այ տեղէ մը կասկած չ'ունիմ, սիրտս անանկ վառուած է իշխանութիւն մը ձեռք բերելու համար, որ ամէն կերպիւ պիտի ջանամ ամբողջ քաղաքը ապստամբեցնելու, անկէց վերջը ամէն բան դիւրին է: Արովհետեւ Միհրդատ հայրս շատ իշխեց, ծերացած է, հետեալաբար հանդատանալու հարկաւորութիւն ունի. ուրեմն թող իր մնացած օրերը Հոռովմայեցւոց քով հանդատու-

Թեամբ անցնէ : Բայց անբուժիւնը երիտա-
սարդ զօրութիւն կ'ուզէ, հօրս ծեր ու անզօր
բազուկները իմ հաստատիչ և ուժեղ բազուկ-
ներուս չեն կրնար հաւասարիլ, հեռեւորար ին-
ծի չափ իր հայրենեաց օգուտ չ'կրնար ընել :
Միհրդատայ ահը օր աշխարհիս կէտը տարած-
ուեցաւ, Փառնակէտիկը բոլոր աշխարհք պիտի
աղղէ ու զարհուրեցնէ : Արդ և աւելի զօրա-
ւոր Աղիքսանդր մը պիտի տիրէ Հայաստանի վը-
րայ, որուն նմանը աշխարհք գեռ չ'տեսած :

(Ալլ Չիլի) :

ՎԵՐԱԳՈՅՐԸ ԿԸ ԳՈՏՈՒԻ :

ՄԻՄԻՄԻՄԻՄԻՄԻՄ ԿԻ :

ՏԵՍԱՐԱՆ Է :

ԳՈՒՏՈՒԻ ԲԵՐՈՒՆ ՄԷՋ : ՄԵՀՐԴԱՏԻ ԵՒ ՆՒԻՍՍԸ ԳԵՏՈՒՀԱՆԻ ՄԸ
ԷՌՋԵՒ ԿԵՆԵԱԾ :

ՄԻՀՐԴԱՏԻ : Սպիցէէք բնութեան գեղեցիկութիւնը, չեմ կրը-
նար պատմել թէ ի՞նչ ներքին ուրախութիւն
մը կզգամ՝ արեգական ծագիլը տեսածս ժա-
մանակ :

ՆԵՒԻՍՍԱ : Մանաւանդ ինչ ասին Եգիպտոսի սահմաննե-
րուն վրայ աչքերնիդ դարձրնէք : *

ՄԻՀՐԴԱՏԻ : Աւ Եգիպտոսի թագաւորական պալատին վրայ արե-
գական պայծառ ճառագայթները զարնեն : Ա-
սոնց ո՞րք աւելի բերկրանք կը պատճառէ :

ՆՒԻՍՍԱ : Առաջինը ձեզի, և երկրորդը հարկաւ ինձ : Մի-
րելի՛ քոյրս, կ'ուզէք քիչ մը կի՛թառնուդ :

* Միհրդատէ Եգիպտոսի թագաւորին հետ նշանուած է, և Եգիպտոսի թագաւորին :

քաղցրաձայն թեկերը զարնել արեգակն շքեղ
գայրատը շնորհաւորելու համար :

ՄԻՆԻՄԱՆՆԵՐ . Ինչո՞ւ չէ, մանաւանդ թէ իմ մորէս ալ ասիկայ
կանցնէր, բայց դուք ալ ինձ պիտի պատաս-
խանէք :

ՆԻՒՍՍԱ . Ը, յո՛ւ, բայց —

ՄԻՆԻՄԱՆՆԵՐ . Ինչո՞ւ բայց, չէ՞ք ուզեր ինձի հետ շալել, քանի
որ դուք ինձի կ'առաջարկէք :

ՆԻՒՍՍԱ . Կը ցանկամ շալել, բայց չեմ ուզեր իմ տղեղ
ձայնովս ձերիսը խանգարել :

ՄԻՆԻՄԱՆՆԵՐ . Բայց ինչո՞ւ այդ կերպ կը խօսիք. միթէ իմն ձե-
րինէն աւելի արե՞՞կ է :

ՆԻՒՍՍԱ . Ի՞նչո՞ւ աստիկս, ինչպէս որ Յիշորդատ հայրերնիս մե-
կալ գիշեր ինչ ասուն կ'երգէինք, ձեր ձայնէն
աւելի արե՞ր՞ցս :

ՄԻՆԻՄԱՆՆԵՐ . Ի՞նչ, քոյր իմ, անիկայ կատակի ձեռով էր, բայց
չէի կարծեր որ ձեր վրայ ասանկ տպաւորու-
միւն մը կ'ընար ընել : Վաղա՛ւմ, քոյր իմ,
ասէ՛ք կիկեմանիդ, որպէս զի այս գեղեցիկ ա-
ռաւտունը զուարճութիւնը չ'կորսնցնենք :

ՆԻՒՍՍԱ . Ը որս ըսածէն չեմ գանդատիր, մանաւանդ թէ
անոր ըսած խօսքը ես ալ կը կրկնեմ և իրա-
ւունք կուտամ, և որպէս զի չ'գիտնաք թէ այս
բանին դժուարած եմ, ահաւասիկ առաջին ան-
գամ ես կիկեմառը կ'առնում ու կը շալեմ, որ
վերջէն դուք ալ ձեր անուշակ ու յափշտակիչ
ձայնը հանէք :

ՄԻՆԻՄԱՆՆԵՐ . Կը համաձայնիմ առանց բրած գատողութիւննիդ
ընդունելու :

(Ըրիտ-մին ալ կոխուած տեղէն կրտսնին կ'առնուի :)

ՆԻՒՍՍԱ . (Երբեք :)

Ա՞՞՞՞ ընտ.թիւն բերկրատու,
Ա՞՞՞՞ քն խաւար ո՞ր աստեղք,
Ա՞՞՞՞ լուս.թիւնն մահացու,
Ա՞՞՞՞ կան թարջին ահաբեկ :

Օգարթնում 'ի սուղ նիրհմանէ,
 'Ի տես արփոյն գեղապար .
 Ար անդր 'ի վեր 'ի բոցէ,
 Խոյանայ յերկնից կամար :

Ա՛վ ժամ հեշտիկ զուարթարար,
 Ար զմատունս իմ 'ի կիթառ .
 Շարժես, և զսիրտ 'ի Ախորոս,
 Աւր այժմ արփին տայ զհւրն լոյս :

ՄԻՀՐԻԱՏԷ .

'Ի Ախորոս, ինչո՞ւ այդ անունը կը յիշես, Նիւսսա,
 կարծեմ մէկը հոնկից քու սիրտդ կը յափըշտակէ,
 այնպէս չէ՞ :

ՆԻՒՍՍԱ .

Թող անանկ ըլլայ, բայց կը տեսնես որ քու
 կարգը եկաւ երգելու, ես՝ որպէս զի չգիտնաս
 թէ քու ձայնդ աւելի գեղեցիկ ըլլալուն կը
 դժուարիմ՝, քեզմէ առաջ իմ անախորժ ձայնովս
 երգեցի, երգէ՛ հիմա դուն ալ որ ուրախանամ :

ՄԻՀՐԻԱՏԷ .

Հաճութեամբ, միայն թէ կարծածիդ չափ ուրախութիւն
 պիտի չ'զգաս ձայնս լսելով, զիտէք որ ծեր մարդոց
 ախորժակը երիտասարդաց հակառակ է, և անոնցքինէն
 շատ տարբեր . հօրս ունեցած հասակն ալ իրեն նոյն
 ախորժակը կը պատճառէ :

(Երէ՛ւ)

Ա՛ որ զերթ հարսն շնորհագեղ,
 Յրատարայնոցն դաս 'ի վեր,
 Ընդ պերճ գալուստ քո շքեղ,
 Օգուարձանայ տիեզեր :

Բարձունք լերանց և բլուրք,
 Հովիտք և դաշտք և սյդիք,
 Երեզ պայծառ, զքեղ առուք
 Շնորհաւորեն և մարդիկ :

Ա՛յլ ժամ հեշտիկ զուարթարար,
 Ո՞ր զմատուռն իմ ՚ի կիթառ
 Շարժես, և զսիրտ յեզդպտոս,
 Ուր այժմ արփին տայ զհարն լոյս :

- ՆԻՒՍՍԱ . Ի՛մ օրինակի՞ն կը հեռակիս, Մի՛հըզատէ :
- ՄԻՆՐԳՒԱՏԷ . Ե՛ս կերպը ինձ չատ հաճելի եկաւ, և կրնամ ըսել թէ ուրիշ անդամ երբէք ասանկ ասոր ժակով երգած չունէի :
- ՆԻՒՍՍԱ . Պուցէ ուրիշ անդամ եզդպտոս անունը քու երգիգ մէջ խառնած չէիր :
- ՄԻՆՐԳՒԱՏԷ . Արցնպէտ ալ կիպրոս անունը ասանկ գեղեցիկ ներդաշնակութեամբ լած չէք :
- ՆԻՒՍՍԱ . Մերելն քոյրս, գիտէ՞ք փառնակէս եղբայրնիս ո՞ւր է, որովհետեւ քանի մը օր է որ երեսը տեսած չեմ. արդեօք վտանգ մը պատահած է :
- ՄԻՆՐԳՒԱՏԷ . Ինչո՞ւ այս միջոցիս մէջ ատ հարցմունքը կ'ընէք :
- ՆԻՒՍՍԱ . Ինչո՞ւ չէք ուզեր պատասխանել :
- ՄԻՆՐԳՒԱՏԷ . Չե՛մ ուզեր ձեզի ցաւ պատճառել :
- ՆԻՒՍՍԱ . Ե՛՛հ... շուտ ըրէք, սիրելի քոյրս, ի՞նչ պատահած ունի փառնակէսի :
- ՄԻՆՐԳՒԱՏԷ . Ախր սա, սոյզամի կարեկցութիւն մի ցուցնէք փառնակէսի վրայ :
- ՆԻՒՍՍԱ . Ինչո՞ւ :
- ՄԻՆՐԳՒԱՏԷ . Ինչու որ անիկայ մեր թշնամին է :
- ՆԻՒՍՍԱ . Ի՛այց ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ :
- ՄԻՆՐԳՒԱՏԷ . Կատորի հետ Հոովնայեցւոցմէ կաշառք առնելով մէկտեղ ապստամբեր են, և ասիկայ է պատճառը որ քանի մը օր է մեզի չ'երևար :
- ՆԻՒՍՍԱ . Ե՛տիկայ գէշ լուր մըն է, սիրելի քոյրս :
- ՄԻՆՐԳՒԱՏԷ . Հետեւութիւնը աւելի գէշ կրնայ ըլլալ, ես չէի ուզեր որ ասիկայ ձեզ իմացնեմ, որպէս զի սրտերնիդ աւելի կանուխ չ'սկսի ցաւիլ, և այս պատճառաւ ձեզի հետ երգեցի որպէս զի կատկած մը չ'ունենար : Ա՛յրեւայ թէ հայրերնիս այս բանէն բաւական կը վախնայ, որովհետեւ անպարեիրով բերդը ամրացաւ :

- ՆԻՒՍՍԸ . Ի՛նչ գժբաղգութիւն է ասիկայ որ ինձի հաղորդեցիք, սիրելի բոյրս: զիս չափազանց վշտացուց:
- ՄԻՆԻՍԵՒԵՒՆԻ . Սէկը ծանրաքայլ կուգայ. կարծեմ Միհրդատ հայրերնիս է:
- ՆԻՒՍՍԸ . Ուրեմն աւելի աղէկ է որ երթանք ու անանձին խորհինք:

(Արիւնքն ինչպէս որ ինչպէս:)

Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն Գ :

Մ Ի Ն Գ Ի Ե Յ Կ Ը Մ Տ Ն Ի :

- ՄԻՆԻՍԵՒԵՒՆԻ . (Արիւնքն) Առաւօտ. ինչո՞ւ համար ամէն օրուան պէս քու կարմրադոյն ճառագայթներդ իմ սրբափա այնչափ ուրախութիւն չեն պատճառեր. ինչո՞ւ համար խաւարաղէմ գիշերուան անհետանալը, քու պայծառ դալուստդ, բնութեան գեղեցիկ փոփոխութիւնը, կանաչազեղ լեռները ու մարդագետնները ինձ այնչափ բերկրանք չեն տար. որչափ որ ուրիշ առաւօսներ սովոր էին տալու: Երիտասարդութեանս աշխոյժ ժամանակները իմ սիրտս անպատմելի բերկրանք կը լեցնէիր. բայց հիմա իմ ծերութեանս ատեն ինչո՞ւ համար գիշերային տխուր կերպարանքն ինձ անտարբեր կ'երևաս: Երբութիւնս չէ որ այս բնութեան փոփոխութիւն ինձ կը պատճառէ. հասակս չէ որ զիս հակառակ կրից տէր կ'ընէ. հապա տէրութեանս մէջ գտնուող ապերախտ անձերն են պատճառը. իշխանութեան տակ եղող խարդախ ու անօրէն մարդիկն են, որ իմ իշխանութիւնս, անդորրութիւնս, ոյժս և հանդրատութիւնս կործանելու, վրդովելու, տկարացնելու և խանգարելու կը ջանան. ուրեմն ինձ սիրելի կարծուածները այս վրիժապարտ անձանց պատժուիլը տեսնելով՝ պէտք էին ինձմէ հեռանալ, մինչև անգամ անորէն զատնակէսը, ու

ըուն անունը անգամ տալ չեմ ուզեր : —
Բայց, անանկ կերևայ որ իմ վրաս խաղալիք
խաղ մը կը պատրաստես, քու սովորական գու-
արձուքիւնդ է որ տուածներդ վերջէն խիստ
ու դառն կերպիւ ետ կ'առնուս : Բոլոր պատե-
րազմներու մէջ իմ բազուկս զօրացուցիր, բայց
Տիմա չեմ գիտեր թէ ի՞նչ կերպիւ զայն պի-
տի տկարացնես :

(Արագոյն ին մտնէ :)

ԱՐԱԳՈՏՆ . Ներեցէք, տէր իմ, եթէ կը համարձակիմ ներս
մտնել :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Մտիր, Արագոտն, քեզի թոյլտուութիւն կայ
միշտ. որովհետեւ զքեզ միայն անկեղծ ու հա-
ւատարիմ կը գտնեմ :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Տէր իմ, պարտաւորութիւնս այսպէս ըլլալ
կ'ուտիպէ :

ՄԻՀՐԴԱՏ . Ուրիշներուն ալ անանկ կ'ստիպէր, բայց կը
տեսնես ի՞նչպէս ուխտերնին ոտքի տակ առած
ինձմէ կը հեռանան, իմ տղաս անգամ, չեմ
կարծեր որ դուն ալ անոնց կը հետեւիս :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Տէր իմ, ինչպէս որ ձեզմէ զատ ուրիշին հետեւած
չեմ, նոյնպէս ասկէց վերջն ալ պիտի չ'հետեւիմ,
չատ անգամ ձեզի համար անձս վտանգի մէջ
դրած եմ, և Տիմա ալ նոյն դիտաւորութեան
վրայ հաստատ եմ ու պիտի ըլլամ միշտ :

(Պահապան ին աճապարելով ին մտնէ :)

ՊԱՀԱՊԱՆ . Տէր իմ, անթիւ բանակ մը դէպ 'ի բերդը կը
մտնենայ, զօրաց մեծ մասը գիշերով փախած են :

(Արագոյն դէպ 'ի պարտահանը ին մտնենայ :)

ՄԻՀՐԱՆ . Դժբազդութիւն դժբազդութեան վրայ :

ԱՐԱԳՈՏՆ . Տէր իմ, մեր զօրքերն են, Փառնակէս անոնց ա-
ռաջնորդ եղած է, ասիւ Հոովմայեցի զօրքերն
ալ Պոմպէոսի առաջնորդութեամբ կուգան :
(Միջոցառող դէպ 'ի պարտահանը ին մտնենայ) Նայե-
ցէք, տէր իմ, Արշակէս ալ մէջերնին է, ի՞նչ
կը նշանակէ ասիկայ :

ՄԻՀՐԴԱՏ. Ի՞նչ պիտի նշանակէ, ապստամբութիւն . . —
Պահագաններ, բերդին դռները ամրացուցէք,
նետերնիդ, թուրերնիդ, նիզակնիդ պատրաստ
ըլլան :

(Պահագանը էլ Ռիկէն :)

Արագոտն, գործելու ժամանակ է, հարկաւ զմեզ
պաշարելու կուգան :

ԱՐԱԳՈՏՆ. Պատրաստ եմ. տէր, երթամ մնացած զօրքերը
ժողովեմ :

(Արագոտն էլ Ռիկէն :)

ՄԻՀՐԴԱՏ. Ես ալ կուգամ ամէն բան կարգադրելու :— Անորոմ բազդ, աղէկ կը հասկնամ որ ինձ յաւիտենականութեան դռները կ'ուզես բանալ, բաց, մտնելու պատրաստ եմ, բայց տակաւին ժամանակ ունիմ զքեզ փորձելու, տեսնենք :

(էլ Ռիկէն :)

(Պատրաստ) Պահագաններ, դռները ամուր պահեցէք, մէկ մասերնիդ վերնայարկը ելնէ, իսկոյն :

Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն Գ :

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Պ Ա Հ Ա Պ Ա Ն Ն Ե Ր Կ Ը Մ Տ Ն Ե Ն :

Ա Պ Ա Հ Ա Պ Ա Ն. Ահա՛ կը մտնենան :

Բ Պ Ա Հ Ա Պ Ա Ն. (Պատրաստ) Ափսոս ձեզ, հայրենակիցներ, մենք թէ յաղթուինք և թէ յաղթենք փառքը միշտ մեր կողմն է . բայց ձեզի համար յաւիտենական պարտաւ և դատապարտութիւն, որ ձեր իշխանին դէմ սուր կը վերցնէք :— Ընկերներս լարեցէք նետերնիդ :

(Սեպերնին էլ լարեն : Սերգեյս էլ հրէն :)

ՄԻՀՐԴԱՏ. Սպասեցէք, բարեկամներ, դեռ պատերազմելու ժամանակ ունինք :

Գ ՊԱՀԱՊԱՆ . Տէր իմ , բոլորովին բերդին մտեցան :
ՓԱՌՆԱԿԷՍ . (Ա՛յրէն) Ա՛նձնատուր , անձնատուր եղիք :

ՄԻՀՐԻԱՏ . Ո՛վ է այդ անարգ բառը արտասանողը :
Գ ՊԱՀԱՊԱՆ . Տէր իմ , Փառնակէս որդինիդ է վարէն կը պոռայ :
ՄԻՀՐԻԱՏ . Ի՛մ որդիս . . . իմ [Թ՛շնամիս , իմ հակառակորդս : —

(Պատուհանէն) Փառնակէս , որո՞ւ դէմ կ'ուզես պատերազմիլ , զո՞վ կ'ուզես յաղթել , որո՞ւ կեանքը վերցնել Ի՛մ , քու հօրդ , քու ծնողիդ , քեզի : կեանք տուողին . . . Ա՛հ , դուն ինձմէ կեանք առիր , որպէս զի իմ կեանքս վերջացնես , դուն աշխարհք եկար որ զի՞ն աշխարհէս հանես . . կը հանես , բայց մի միայն զիս , չէ՛ թէ անուն : Փառնակէս , դարձի՛ր տեղդ , եթէ ոչ նետերու տեղ իմ խօսքերս քու անօրէն սիւքդ անբուժելի պիտի խոցեն , , դարձի՛ր , եթէ ոչ աստուածներուն և իմ բարկութիւնս վրագ պիտի թափին :

ՓԱՌՆԱԿԷՍ . Առանց քեզի և բերդդ մանելու ետ չե՛մ կրնար դառնալ :

ՄԻՀՐԻԱՏ . Չ'կրնան դառնալ : — 'Արտեցէ՛ք նետերնիդ :
(Արտերնին ինչ որ էն : Արագոն ինչ որ էն :)

ԱՐԱԳՈՏՆ . Տէր իմ , անհնար է դէմ դնել , զօրաց մեծ մասը մեզմէ հեռացած են :

ՄԻՀՐԻԱՏ . Ա՛նձնատուր չե՛մ ըլլար , Ա՛րագոտն , ինչպէս որ եղած չ'ունիմ :

(Արտ ինչ որ էայ և պահպանին թիւ ինչ որ էն :)

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . Ո՛յժ առէք , ը՛նկերներ , դեռ մեր առաջինն է , բայց անոնցը հտեէ ետև կ'իյնան :

ՓԱՌՆԱԿԷՍ . Պահապաններ , զրուցեցէ՛ք Միհրդատայ , որ եթէ չ'ուզեր անձնատուր ըլլալ , պաշարումը աւելի պիտի սաստկացնե՛մ , և այն ժամանակ և ոչ մէկերնուդ կենաց պիտի խնայե՛մ : Չգեցէ՛ք զէնքերնիդ և դռները բացէք , որպէս զի կեանքերնիդ աղատի , պատասխանեցէ՛ք շուտով :

Ա ՊԱՀԱՊԱՆ . (Արտե՛լ) Ա՛հա՛ քեզի պատասխան . . . ա՛հ , ճիշդ զնաց թեկին զարկալ :

Բ ՊԱՀԱՊԱՆ . (Արտե՛լ) Ա՛հա՛ ուրիշ մ'ալ :

(Առաջինը կը լինուորի ու կ'ընայ)

ՄԻՆԻՄԱՆՆԵՐ .

Ս'արդիկներս , պարապ տեղ մի պատերազմիք , աւնօգուտ տեղը կեանքերնիդ մի զոհէք , միայն դռները ամուր պահուին : Արագոտն , դուն գնա անձամբ հսկէ :— Պահապաններ , գացէք Արագոտին օգնելու :

(Արագոտն և մնացած պահապանները դիմելու վերջնելու կ'ենեն :

Եկուր Փանակէս , աւելի մօտ եկուր որ իմ վերջին խօսքերս լսես . եկուր , որ իմ վերջին կրտակա վերջին օրհնութիւնս առնուա : Կուն քու հօրդ դէմ սուր կը վերցնես , նոյն սուրով քու կեարքդ ալ վերջանայ :

ՓԱՆԱԿԷՍ .
ՄԻՆԻՄԱՆՆԵՐ .

Անձնատուր եղիր և սուր չեմ վերցնիր : Որպէս զի Պոմպէոսի ձեռք մասնես զես , այն անձին՝ որ շատ պատերազմներու մէջ ինձմէ յաղթութելով՝ հիմա ուրիշ ճար չ'գտներ , բայց եթէ քեզի պէս անօրինի մը անյագ ցանկութիւնը յագեցնելով՝ խարդախութեամբ ու անուանարկ կերպիւ գործ տեսնել : Օայրանենգ , թող ասկէց վերջը խղճմտանացդ խայթերը սուրնան , որ զքեզ գիշեր ցերեկ տանջելէ չ'դադրին : Օխ կը հրաւիրես որպէս զի անձնատուր ըլլամ , Փանակէս : Ո՞վ երիտասարդ դատողութիւն , որ քու մտացդ աչքերը կուրցնելով՝ ըրածդ գործքին անարգութիւնը քեզ չ'երևցներ : Կուն այն իշխանութեան կը ցանկաս հասնիլ , որ զքեզ պիտի մաշէ ու տանջէ , չէի՞ր կրնար քիչ մ'ալ համբերել , անողորմ , օրերուս ընթացքը իրենց վերջին տեղութեան սահմանը մօտեցած՝ կեանքս և իշխանութիւնս աշնանային տերեւի մը պէս շատ չեն ուշանար դետին դրոբելու , բայց քու անյագ փառասիրութիւնդ քեզ յիշեցնել չ'տուաւ այն սոսկալի ոճիրը , որ հիմա քու հայրդ բերդին մէջ պաշարելով կ'ուզես գործել : Թող ուրեմն բոլոր Պոմպոսի շրջակայներէն զանգակները հըն-

չուին, չէ՛ թէ ինձի համար որ բերդին մէջ կը մեռնիմ, հասպա քեզի՛ որ նոր իշխանութիւն մը ձեռք կը բերես: Թող այն հաւատարիմ անձանց իմ մահուանս վրայ թափելիք ողոյ և արտմութեան արտասուքները՝ քու անիծեալ գլուխդ օծելու համար անուշահոտ իւղեր ըլլան: Բաց ականջներդ Փաննակէս, եթէ զքեզ չտուկացներ, ասկէց վերջը քու հայրենակիցներդ և բոլոր աշխարհ զքեզ հայրադա՛ւ կանչեն, ասիկայ է քեզի արժանի անուն: Մարդկային բընութիւնը հանդատացնելու համար յաւիտենականութենէ շնորհուած պարգևը, քեզի համար յարատև պատի՛ժ ըլլայ, որ քու վրայ բռնացած ժամանակ՝ զքեզ տանջող ու սոսկալի երազոց յուշագրաւ անդունդներուն մէջ խորասուզէ Երևակայութիւնդ խանգարուելով՝ վրիժառու ոգիս գիշեր ժամանակ իւր ցուրտ դամբանէն ելելով, քու անկողնոյդ բոլորախիբը թափառի, ու ահոելի դէմքով զքեզ անդունդէ անդունդ լայնածաւալ ովկիանոսներու մէջ հանապաղ տանջէ ու հալածէ: Պայծառ արեգակը՝ որ բոլոր աշխարհս անազօտ լուսաւորելու համար մեզ մահկանացուացս անգին ու չնաշխարհիկ լապտեր մընէ. իր իշխանութեան ժամանակ ըրածդ ոճիրը քու ճակտիդ վրայ դրօշմելով՝ զքեզ քու նմաններուդ իբրև ճիւղ մը երեցնէ: Այն դուռը՝ ուսկից ուրախութիւն և փառք գանելու յուսով մտնեն, քեզի համար գերեզմանիդ կափարիչը ըլլայ, ու վերջացնէ քու անպիտան կեսքդ:

Ինչպէս որ դուն զիս այս բերդիս մէջ կը պաշարես. անանկ ալ Երկնից մէջ եղող բոլոր որոտացող ամպերը ու շանթընկէց կայծակները զքեզ լերան մը վրայ պաշարելով՝ մէկ կողմէն ուժգին անձրևը մինչև երակներուդ մէջ աղղէ, միւս կողմէն աւերիչ ու ունացող հովը զքեզ անհաստատ բանի մը պէս երերցնելով՝ ամբողջ մարմինդ ժայռերու վրայ զարնելով վերաւորէ:

Վլխուդ վրայէն սոսկալի փայլատակութիւնները
 զբեղ շանթակէզ ընելու սպաննան. ու քու
 բոլորտիքդ կրակով ու լուսով պաշարած՝ զբեղ
 այն քստմնելի ու խեղճ վիճակին մէջ ձգեն, որ
 մարդկանէ քու յոյսդ կտրած՝ աղիողորմ ձայ-
 ներով բոլոր օդը թնթացնես, և քու սրտածմիկ
 հառաչանացդ արձագանգը անգամ կարող չ'ըլ-
 լատ լսելու: Ոտքիդ կայարանը թուլնալով՝ ա-
 ներևոյթ զօրութիւնները սոսկալի շառաչմամբ
 գետինը պատռեն, ու պաշարուածդ լեռը երկու
 հաւասար կտորի բաժնելով՝ թաւալգլոր զբեղ
 առջևդ բացուած անսահման սոսկալի վճերուն
 մէջ կորագլուխ գահավիժեն, որուն խաւարա-
 պատ յատակին վրայ վրիժառու մահը իր ան-
 սրխալ փրինը բռնած՝ վերջացնէ՝ քու այս կերպ
 աղետալի կեանքդ, որ հիմա իմն վերջացնելու
 կը փութաս:— (Պատմութիւն)

Պահապան, բոլոր ընտանիքս հոս կանչէ որ-
 պէս զի իմ վերջին հրաժարականս ասամ:

ՊԱՀԱՊԱՆ .

Ե՛հ, ո՛ւր կ'երթար, տէր իմ:

ՄԻՀՐԳԱՏ .

Հայրենիքս:

ՊԱՀԱՊԱՆ .

Ուրեմն ընտանիքնիդ ալ հետերնիդ տարէք, ի՞նչ-
 պէս կ'ուզէք բերդին մէջ պաշարուած թողուլ:

ՄԻՀՐԳԱՏ .

Քիչ գիտէ այդ լեզուն որ ստանկ կը խօսի, հոս
 խրկէ կ'ըսեմ ընտանիքս:

ՊԱՀԱՊԱՆ .

Ար հնազանդիմ, տէր իմ:

(Պահապանը էւ Ռինի:)

ՄԻՀՐԳԱՏ .

Իրաւունք ունի այս կերպ խօսելուն: Արո՞ւ մտքէն
 կ'անցնէր, որ բոլոր աշխարհս դողացնող Մի-
 հրդգատ՝ իր զաւակէն բերդին մէջ պաշարուած
 պիտի անշնչանայ: Արո՞ւ մտքէն կ'անցնէր, որ
 անթիւ պատերազմներու մէջ թշնամեաց կեան-
 քը զբաւող Միհրդատ՝ Պոնտոսի մէջ անարգ
 մահուամբ ինք իր կեանքը պիտի զրաւէ: Բայց
 ինչո՞ւ անարգ մահ... ասիկայ աւելի պատուա-
 ւոր է որ թէ իմ անձս և թէ ընտանիքս թշնա-
 մեաց ձեռք չեմ մատներ:

(Նոյն շէշ մը լոյն էլ հանէ :)

Այս բերդը և տէրութիւնը որ քաջութեամբ պատերազմելով ստացայ, իմ և ընտանեացս անշունչ դիակները պիտի ամփոփէ : Այս շիշին մէջ պարունակուած կաթիլները՝ ահարկու ընտանեաց մը կեանքը պիտի զրաւէ այսօր :

(Բաժաններուն մէջ լոյն էլ Լեւոնէ :)

Արտս անանկ խռոված է որ անհամբերութեամբ այն բողոքին կ'սպասեմ, ինչ ատեն զիս անշունչացնող կաթիլը իմ աղիքներուս մէջ իր ազդեցութիւնը ընելով՝ անզգայ զիս այն դիակներուն առջև փռէ, որոնց հետ իմ կենացս զուարճութիւնները վայելցի :

(Բնորոշիչը որիսը դեմով է հարնէ :)

Հոս եկէք. շատ անգամ ձեզի հրաւեր զրկածս ժամանակս տարբեր դէմքով մը ինձ կը ներկանայիք, չէ թէ ասանկ տխուր ու ստամոյկի կերպարանքով :

ՉԱՀՐԱ .

Տէր իմ, դէմքերնիս տուած հրամաննուդ կը համաձայնի, ասիկայ ձեր վերջին հրաւերը պիտի ըլլայ գուցէ, որ զմեզ մահուան կը հրաւիրէք :

ՄԻՀՐԴԱՏ .

Փառաց, չէ թէ մահուան : Կուք, սիրելի կեներս և զաւակներս, կը յուսայիք որ Միհրդատ ասանկ վիճակի մը մէջ կրնար իյնալ որ զձեզ մահուան հրաւիրէ. ես պիտի երթամ, ես պիտի մեռնիմ այս բերդիս մէջ, որպէս զի անօրէնն փառնակէս զիս Հռովմայեցոց ձեռք չ'մտանէ, բայց չեմ ուզեր զձեզ առանձին թողուլ : Ահա հաւաստի ձեր մահը այս բաժակներուն մէջ կը կենայ. ահա թշնամեաց ալ անթիւ բանակը զմեզ բռնելու կ'սպասէ, որը աւելի նախամեծար կ'ընտրէք. թշնամեաց ձեռք իյնալով՝ Հռովմայեցոց քով գերի ըլլալ, եթէ ոչ ձեր տէրոջը հետ տեսելով՝ այս թունալից բաժակները խմէք ու այս բերդիս մէջ ազատօրէն անշնչանաք : Աս պիտի երթամ, դուք կ'ուզէք ինձմէ բաժնուիլ. ես այս թունով իմ կեանքս պիտի վերջացնեմ,

բայց զձեզ հոս կը կանչեմ, որպէս զի թշնամ-
եաց ձեռքը չանցնիք :

Կեանքերնուդ մեծ մասը ինձի հետ անցու-
ցիք, ունեցածս զուարճութիւնները ձեզմէ չը
լնայեցի երբէք. պատուով ինձի հետ ապրե-
լով՝ բոլոր ուրախալի օրերս վայելցիք. բայց
ասիկայ ամենուն լուսնը պիտի ըլլայ, ես
այս թօյնը պիտի խմեմ, պիտի ընդունիք դուք
ալ այս փառաւոր մահը :

ՓԱՌՆԱԿԻ :

Մենք ամէնքնիս ալ ձեզի համար կը խմենք ու կը
մեռնինք, սիրելի հայր :

ՄԻՀՐԴԱՏ :

Չկրնար ըլլալ, ես առաջ ձեզի ճամբան պիտի
ցուցնեմ ու ձեզմէ առաջ պիտի մեռնիմ :

ԱՐՏԱՀԱՄԱ :

Ե՛հ . . . ո՞վ կրնայ ատանկ հուժկու և յաղթող
կերպարանքը մահուան ճիրաններուն տակ փա-
կուած տեսնել . . . ո՞վ կրնայ բոլոր աշխարհ
սոսկացնող իշխանի մը չնաշխարհիկ մարմինը
գետին փռուած տեսնել : Մ՞ի կրնայ ատանկ
քաղցրաբոս ու հարուստ լեզուի մը փոքրիկ բայց
մահացու կաթիլով անշնչանալը դիտել . . .
Մենք, որ ձեր սիրելիները ու գերիներն ենք .
մենք որ այդ վեհ կերպարանաց վրայ նայելու
անգամ կ'անհնաճինք : Ե՛նչնա՞ր է մեզ ձեր մահը
տեսնել, ո՞վ դժբաղդ իշխան . արդէն ձեր
դժբաղդութեանց համար կէս մը մեռած՝ ան-
զգայ էակի մը պէս կը դալենք : Չեր բոլոր ե-
րախտիքները վայելցիք, ինչո՞ւ ուրեմն այս ժա-
մուս մէջ ալ ձեզի պիտի չ'հետեւինք : Տո՛ւր
հրամանը, ո՞վ Միհրդատ . . . :

(Միհրդատ աչքերը իւր փոքրիկը :)

Ե՛նչ հրամանը, որ բոլոր ընտանեացդ կենաց ար-
ժողութիւնը ունի . այն հրամանը՝ որուն վրայ
բոլոր Հայաստան պիտի սգայ ու ցաւի :

ՓԱՌՆԱԿԻՍ :

Պաշարումը պիտի սոսկացնենք . անձնատուր եղիք :
(Ե՛րանց աչքերը քահուլու :) Ե՛րբ ձեր մահը, սի-
րելի ընտանիքս :

ՄԻՀՐԴԱՏ :

(Միհրդատ անկիւն մը քաշուած կ'արդաստե. փոստերը
քաշուինքը կ'արանոսն :)

ՄԻՏԱԼԱՄԱ. (Գառաւիշ յետոյ Քանաթ :) **Մի** Տրդատի սիրոյն համար կը զրաւեմ իմ կեանքս . հետեւեցէք իմ օրինակիս , աղնիւ զաւակունքս և ընկերներս :

(Ալբիտե ու Բաղճոցն Վրայ Գանշնականայ :)

ՓԼՌՆԱԿԷ. Ասկէց աւելի յարմար ու պատուաւոր ժամ չ'կրնար ըլլայ մեռնելու :

(Ալբիտե ու Գանշնականայ :)

ՋԱԿՐԱ. Ասկաւատե կեանքս սակաւատե տաղնապով կը վերջացնեմ :

(Ալբիտե ու Գառաւիշ յետոյ Վրայ Գանշնականայ :)

ՍՈՂՈՄԷՆ. Ամենէն վերջը ես կը տարածեմ իմ անդղայ դիակս քաջազօր Մի Տրդատայ առջև , որուն պարտաւոր եմ իմ կեանքս . . . կը մեռնիմ զձեզ գտնելու յուսով . կը մեռնիմ ես ալ միօրինակ պատուաւոր մահուամբ որով դուք մեռաք : — Իբրև պատուելի դամբան՝ քու ոտքերուդ առջև՝ կը հանգստանամ . ո՞վ Մի Տրդատ :

(Ալբիտե ու Մի Տրդատայ որդերուն առջև Գեյնայ :)

ՄԻՆԻՐԳԱՏ. (Առաջին Քանաթ) Ա՛հ . . . Այսպէս պիտի տեսնէի զձեզ , ո՞վ սիրելի ընտանիքս . ձեր մատաղ ու զուարճալի հասակին մէջ՝ այսպէս անզգայ ու անշունչ բոլորաիքս փռուած պիտի տեսնէի , զձեզ ամէնքնիդ ալ մէկ վաղանցու ժամու մը մէջ կորսնցնելու համար աստուածները իմ կեանքս երկարեցին . ախոս . . . աւաղ այս չարագուշակ օրուան . . . Ես ձեր ամէնուդ վերջին խօսքերը լսեցի , ո՞վ ուրեմն իմ պիտի լսէ , ո՞վ իմ աչիունքս պիտի փակէ , ո՞վ իմ մահուանս վրայ պիտի ողբայ , ո՞վ իմ թաղմանականս հանդէսը պիտի կատարէ , ո՞վ . և ո՛չ մէկը . . . Գուք յաւիտենականութիւն երթալու համար ինձմէ մեկնեցաք . և ես . դեռ չ'հասած կու գամ զձեզ գտնելու : Ամենէն առաջ տամ իմ հրաժա-

քականս այս աշխարհի . որուն մէջ այսչափ ժա-
մանակ թափառեցայ : Իմ հայրենի՛ երկիրս .
դքեղ՝ որ իմ բոլոր կենացս մէջ պաշտպանեցի
ու սիրեցի , հիմա այն վիճակին մէջ կը ձգեմ ,
որ իմ մահուանէս վերջը պիտի գաս ու գե-
րեզմանիս բոլորտիքը հառաչելով թշնամեաց
դէմ ինձմէ՝ օգնութիւն պիտի խնդրես . բայց ես
այն տեղէն պիտի լսեմ քու հառաչանացդ , ուս-
կից օգնելը անկարելի է : Երեգակ . ընդունէ
մահուան դուռը հասած տարաբաղդ իշխանի
մը շնորհակալութիւնները . որուն վրայ քու
չոյսդ երբէք չ'իննայեցիր , ու պայծառ յաղ-
թութիւններով զայն փառաւորեցիր : Հաւով
կ'ստիպուիմ քեզմէ բաժնուիլ . բայց դուն ինձի
հետ ընկերանալով՝ մի թողուր որ գերեզմանի
ստակալի մ'թուփեանց մէջ կորսուիմ : Վաղա-
քական աւերիչ ու մահացու վէրքերով հար-
ուածեալ դժբա՛ղդ տէրութիւնս , ես կ'երթամ ,
ես կը բաժնուիմ քեզմէ . անանկ կերեայ որ
ինչպէս ես հիմա իմ հրաժարականս քեզի կու-
տամ , անանկ ալ դուն պիտի ստիպուիս քու
պերճ փառացդ ու զօրաւոր յաղթող պատե-
րազմներուդ քու հրաժարականդ տալ , — Օ-
րացիր , ունայնութիւն . կանգնէ՛ . սնտոխք . խո-
նարհէ՛ թագաւորական վիճակ . որովհետեւ փառ-
նակէս կը թագաւորէ :

(Ի՞նչնը ասնելով :) Թագաւորէ՛ դուն ալ իմ
վրաս , մահ՛հ . . . զրաւէ՛ իմ կեանքս . գոցէ՛ այս
աչկունքս . որ այսչափ ժամանակ արեգական
լոյսը վայելեցին . անշնչացո՛ւր այս բերանը . որ
արդարութիւնը խոստովանելէ չ'դադրեցաւ .
անզգայացո՛ւր այս զօրաւոր բազուկները . որ
հայրենեացս անթիւ օգուտներ յառաջ բերած են :
Ե, յս վերջին խօսքերս չէ՛ թէ իբրև պատիւ քեզի
կուղղեմ , հապա ասիկայ իմ վերջին պատմու-
թիւնս է . զորն որ լսելով քու դաժան աչքովդ
իմ վրաս չ'նայիս :

(Մինորարտէ և Նիսաս կը օրնենն ։)

ԵՐԿՈՒՔԸ . (Գլխովնէրը տեսնելով ։) Ա՛հ . . . Թնչ կընշանակենս ասոնք ։

ՄԻԼՐԳՍ . Մնաք բարեա՛ւ , ազնիւ զաւակունքս . ես պիտի մեռնիմ . Փառնակէս իմ մահս կ'ուզէ ։

(Մինորարտէ ու՛րբը խոցելով կ'արտասուէ ։)

ՆԻՒՍԱ . Ո՛վ աստուածներ . . . — Ո՛ւր զմեղ կ'ուզէք թողուլ , Փառնակէսի՞ ձեռք ։

ՄԻԼՐԳՍ . Օ՛, ձեզ նրկնից ձեռք յանձնել կ'ուզեմ , սիրելի զաւանկունքս . դարձուցէք ձեր վերջին հայեցումա՞ծքը ձեր դժբաղդ հօրը վրայ . որ յաւիտենականութիւն ճանապարհորդելու կէտը հասած է . նայեցէք վերջին անգամ իմ երեսս . որուն վրայ շուտով մահուան դեղնութիւնը պիտի տիրէ . . Մնաք բարեա՛ւ .

(Թայնը կը վերցնէ որ խօսէ ։)

ՄԻԼՐԳՍԻ . Ա՛հ . (Հօրը յետէն կը բռնէ ։) Ի՛նչպե՞ս ո՛ւր զմեզ պիտի թողուք սիրելի հայր . տուր որ առաջ մենք խմենք այդ բաժակը . տուր որ ձեզմէ առաջ մենք անչնչանանք ձեր ոտքերուն առջև . ինչո՞ւ կ'ուզէք զմեզ ձեզմէ բաժնել . ինչո՞ւ զմեզ ալ ձեր գացած տեղը չէք տանիր . մտածեցէք անգամ մը , սիրելի հայր . Թնչ դժբաղդ վիճակ պիտի ունենանք եթէ զմեզ կենդանի թողու ։

ՏՈՒՐ . սիրելի հայր . տուր այդ մահաբեր բաժակը որուն միջոցաւ կարող պիտի ըլլանք դարձեալ մեկզմէկ գտնելու ։

(Թայնը կ'առնու յետէն ։)

Բնութիւն մի՛ դժուարիր եթէ երիտասարդական ծաղիկ հասակս թառամեցնելով՝ հողոյն կ'աւանդեմ . — և դուն ո՛վ իշխան . որ բնութեան գեղեցկացնող ձիրքերով զարգարուած Արարոսի վրայ կ'իշխես , ներէ՛ ինձ . մանաւանդ գովէ այս իմ վարմունքս . որ թշնամեաց ձեռք գերի չի նալու համար՝ հօրս հրամանին կը հնդգաանիմ ։

Մեր մէջը եղած անկեղծ սէրը՝ որ ապագայ պատիր զուարճութիւններով պիտի պսակուէր. մահը անխղելի կերպիւ զայն կը կնքէ, որպէս զի քեզմէ միշտ անբաժանելի մնամ սիրով :

(Թոյնը խօսելով Մեհրբադէի կոտորածը, որն որ նոյնպէս կը խօսէ :)

Հասոյ մահուան խաւարապատ սահմանը. կ'սկսի մահահամ գեղը իր աղղեցութիւնը ներգործել . . . ո՛ւր է այն աղիւղ դիակը որուն կենդանութեան ժամանակ իմ աղետալի կեանքս առած եմ :

(Արեւիկի դիակին առջև շնկան վրայ կոտորածը :)

Ենձկալի մայր. դուն որ աշխարհիս վրայ շնչելու ինձ պատճառ եղար. դուն որ ինձ կեանք տուիր. ահա անսպասելի նոյնը քու անզգայ դիակիդ առջև կ'աւանդեմ :

(Գիտի՞նք վրայ էնչաւով կը խօսէ :)

ՄԻՀՐԴԱՏԻ .

(Հօրը փախնուելով) Հայր . . .

ՄԻՀՐԴԱՏ .

(Օտայն գրկելով) Ե՛հ . . . վերջին անգամն է որ այդ անուէր կ'արտասանես. քիչ մը ետքը այդ անուան արձագանգը բերդին մէջ անհետանալով՝ պիտի անզգայանան ան սկանջները. որ շատ անգամ այդ հեշտալի ձայնը ու հնչումները լսած եմ :

ՄԻՀՐԴԱՏԻ .

Հայր . . . օգնէ ինձ . . .

(Արեւիկի փախնուելու առջև կենդանուի :)

ՄԻՀՐԴԱՏ .

Երկի՛նք, վերջացու՛ր . . . բաւական է ալ որ բոլորտիքս սիրելի ընտանեացս՝ դիակները լեցնելով զիս տանջես, բաւական է ալ որ աղետալի ու տխուր դէպքերով զիս խոռովես :

ՓԱՌՆԱԿԻՍ .

Մերջին անգամ մ'ալ կը պոռամ, անձնատուր եղիք :

ՄԻՀՐԴԱՏ .

Մահուան չէ՛ թէ քեզի անձնատուր կ'ըլլամ :

(Թոյնը կը խօսէ :)

Աշխարհիս ամէն կողմը գտնուած բոլոր ազգեր, վիսյ կղեր, ու ցաւեցիք այս աղետալի դէպքին

զրայ, որ Միհրդատս իր անարժան զաւակէն
Պոնտոսի բերդին մէջ պաշարուած՝ դորն որ իր
յաղժող բազուկներուն զօրութեամբ առած է,
կը թունաւորէ իր ընտանիքը, ու կը մեռնի ա-
ռանց անձնատուր ըլլալու:

Փառնակէս. որ զաւակ ըսուելու անգամ անար-
ժան ես. կ'անիծեմ այն գիշերը, որ քու մայրդ
դքեզ ծնելու համար երկնեց. անիծեալ ըլլայ
այն գիշերը, որ քու ծնունդդ ինձ աւետեցին,
անիծեալ ըլլայ այն գիշերը, որ դուն քու ին-
նամնայ բանտարկութենէդ վերջը աշխարհիս
երեսը տեսար: Ա'անիծեմ այն օրը, որ պայ-
ծառ արեդական լոյսը առաջին անգամ սկսար
վայելել որուն անարժան էիր. անիծեալ ու
նզովեալ ըլլայ այն ժամը ու ըրպէն, որ քու
հայրդ զաւաճանելու սոսկալի խորհուրդը քու
անագորոյն ու անխիղճ մաքիդ մէջ ծնաւ. թա-
փին տեղան քու վրայ աստուածներուն ու երկ-
նից բոլոր շանթակէզ ու քստմնելի աէէծքները
ու սպառնալիքները: (Դատանալով):

Եկմէր, մահ՛, ինչո՞ւ կ'ուշանաս քու զարհուրելի
իշխանութեամբդ իմ վրաս տիրելու... կ'ուզեմ
մեռնիլ, մեռնիլ ու իմ սիրելի ընտանիքս գտնել:
Ըմէն մէկ անհետացող վայրկեանները մէկմէկ
երկարատեւ դարեր կ'երևան աչքիս. թմրե-
ցնւր զիս, անդդայացուր իմ մարմինս... ո՞վ սոս-
կալի՛ վիճակ, որ և ո՛չ անգամ թունոյ ազդե-
ցութիւնը կ'զգամ:

(Ա'սկսէ արագ արագ Կայելու):

Բանդդ տակաւին զիս պիտի տանջե՞ս, տակաւին
քու զուարճութեանդ խաղալիք ու ննթակայ ը-
նեղ կ'ուզես զիս... Ո՞վ անգութ, ո՞վ անո-
զորմ, գոնէ իմ իշխանական սպառուոյն հա-
մար գոցէ՛ վարագոյրը. վերջացուր կեանքս:

(Բ'խրխրոս կը մտնէ):

ԵՐԳԻՏՈՍ. (Դեմիւնելը տեսնելով): Ո՞վ աստուածներ:

ՄԻՀԻԳԱՏ . Հոս եկուր , քեզի՛ կրմնայ որ քաջազոր ու զբժ-
բազդդ Միհրդատայ քու վերջին պարտաւորու-
թիւնդ ընես : Սիրտդ խոռված է . բայց սպա-
սէ՛ քիչ մ'ալ , մինչև որ իմ՝ մահս ալ տեսնե-
լով՝ ամբողջ ընտանեաց մը աղետալի վիճա-
կին վրայ ողբաս :

Հանէ՛ սուրդ , Նիգիտոս . մի՛ կենար որ մէյ մ'ալ
կրկնեմ . գերեզմանի մէջ շնորհապարտ պիտի
ըլլամ քեզի : Հանէ՛ սուրդ , Նիգիտոս . և
վերջացուր իմ կեանքս :

ԲԻԴԻՏՈՍ . Ա՛հ . . ի՞նչ կ'ըսէք , տէր իմ . ի՞նչպէս կրնամ
առանց աստուածներուն դէմ գործելու պղ-
ծանք առաջարկութիւնը ընդունիլ :

ՄԻՀԻԳԱՏ . Պիտի չ'ընդունի՞ս , Նիգիտոս . ուրեմն տո՛ւր սուրդ
որ աւելի դառն ցաւով ես ինքզինքս մեռցնեմ ,
ու թո՛ղ ամէն մարդ գիտնայ , որ տարաբաղդ
Միհրդատայ վերջին վայրկենին մէջ մէկ հա-
ւատարիմ անձ մը անգամ չ'գտնուեցաւ իր
քովը , որ իր վերջին ծառայութիւնը ընէ : —
Վերջին անգամ կը հարցնեմ , պիտի ընե՞ս այս
ծառայութիւնը , Բիգիտոս :

ԲԻԴԻՏՈՍ . (Սուրբ ինչ անէ) Ո՞վ անմահ աստուածներ , նեւ
բողամիտ եղիք ինձ :

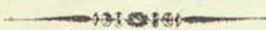
ՄԻՀԻԳԱՏ . Ապահով եղիր որ կ'ըլլան , ազնիւ Բիգիտոս .
յաւիտեան մնաս բարեալ . . ամուր բռնէ որ
մէկ հարուածով մը անշնչանամ :

Մահ՛ . գոցէ՛ կենացս վարագոյրը :

Նիգիտոս երեսը ինչ ծածկէ , նոյնպէս Միհրդատոյ այն
ինչ երեսը ծածկած սուրբին վրայ էնպէս ինչ
պարտաւորութիւն :

ՎԱՐԱԳՈՅԸ ԿԸ ԳՈՅՈՒԻ :

ՎԱՐՉ :

Վ Ր Ի Պ Ե Կ

ԵՐԵՍ

ՏՈՂ

ՍԻՆԼ

ՈՒՂԻՂ

3

17

ԳԵՐԱՆՆԵՐՈՒ

ԳԵՐԱՆՆԵՐՈՒ

11

1871

1871

1871

1871

ԳԻՆՆ Է Ք. 50 Կ.

1787-1792

2-41

20 13

1787-1792

2-41

20 13

